

TARTALOM

Encián

II. sorozat • VIII. évfolyam • 2. (65.) szám
2013. március

Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Turistatörténet	3
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • 1959-es pillanatkép.....	3
Tudod-e?	6
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A GPS-ről (IV.).....	6
Honismeret	10
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Szabadságharc a Kárpát-kanyarban – egy kiállítás képei.....	10
HOCHBAUER GYULA • Brassó környéki 1848/49-es eseménynaptár	22
Természetfotók	33
Szabadságharc barcasági helyszínei.....	33
Irodalom	39
JENEI ISTVÁN • Erdély visszavár.....	39
JENEI ISTVÁN • Séta a Cenk alatt.....	40
Túraajánló	41
KOVÁCS KENDI LEHEL • Járjuk végig a Tömösi-szorost!.....	41
Encián-krónika	46
JAKAB ANTAL • Iskolai kirándulás Brassó környékére.....	46

Humor	48
Történetek „brassói” turistákkal	48
Elsősegély	50
KISS ISTÓK MARGIT • Kirándulási „házipatika”	50
Égtájak	52
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Czetz János nyomában – kalandozások a Jó Szelek Városában	52
Műemlékvédelem	63
DOMOKOS MELINDA • A Bem József emléktábla története	63
HOCHBAUER GYULA • A tömösi honvédemlék.....	70
Gyerekkoldal	77
KOVÁCS ESZTER APOLKA • Találós kérdések.....	77
Beszámoló	78
SZÁSZ-VARGA SZÖRÉNY • Kerékpárral a Transzalpin úton	78
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Kőba völgye	82
SZÁSZ ÁGNES • Az EKE-Brassó 2012-es tevékenysége	88
Helynévszótár	95
A Szabadságharc barcasági helyszínei.....	95
Könyvajánló	97
B. T. • Ha a Nagy-kőhavas mesélni tudna.....	97
HOCHBAUER GYULA • Levelet vittem Kossuthnak.....	99
A következő szám tartalmából	100

TURISTATÖRTÉNET

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

1959-es pillanatkép

Tíz évvel vagyunk az államosítás, három évvel pedig az 1956-os magyarországi események után. A Gheorghe Gheorghiu-Dej által vezetett Romániában dúl a kommunizmus, folynak a megtorlások.

1959 februárjában megszűnt Kolozsváron az önálló magyar Bolyai Tudományegyetem, összeolvasztották a román Babeş-sel.

A Kapu utca 1959-ben

Nemcsak a magyarokat szorongatták, az 1959-es brassói íróper erdélyi szász írók ellen irányuló koncepciós per volt. A vád „a társadalmi

rend megdöntésére irányuló agitáció” volt, az ügyet a brassói katonai bíróság tárgyalta. Az egy évi vizsgálati fogság alatt a vádlottak nem találkozhattak a védőügyvédjükkel. A vádlottak közül Andreas Birknert 25 évi, Hans Bergelt 15 évi, Wolf von Aichelburgot 25 évi, Harald Siegmundot 10 évi, Georg Scherget 20 évi kényszermunkára ítélték. A mellékbüntetés minden esetben teljes vagyonek Kobzás és az állampolgári jogok elvesztése volt.

1959-ben az I. Nemzetközi Matematikai Diákolimpiát Brassóban rendezték. Hét ország 72 versenyzője vett részt rajta. Magyarország egy arany-, egy ezüst-, két bronzérmét és egy dicséretet szerzett, összpontszámával (233) pedig 2. lett az országok között. Természetesen Románia nyert 249 ponttal a maximális 320 pontból. Az ország egy arany, két ezüst-, két bronzérmét és egy dicséretet szerzett.

1959-ben avatták fel Brassóban a Drámai Színház épületét, amelynek megépítéséhez lerombolták a bolonyai katolikus temető egy részét.

Szintén 1959-ben jött létre a brassói műszaki egyetemen belől a fafeldolgozás szak.

A város ebben az évben utoljára még Szálinváros (Oraşul Stalin), a Pojana pedig Sztálin Pojánája (Poiana lui Stalin).

Nyaralóház Sztálin Pojánáján 1959-ben

A városban és környékén virágzott a turizmus, szállodák, menedékházak, vendéglők várták a turistákat. A Keresztény-havasra működtek a felvonók, székecskék. Télen megteltek a sípályák.

1959-ben az ONT (Oficiul National de Turism – Országos Turisztikai Hivatal) tulajdonában lévő Brassó környéki menedékházakat és ezek személyzetét foglalja magában az alábbi táblázat.

- Sztálin Pojánája (Pojana Stalin) menedékház:
 - Peltán Árpád – turistaházgondnok, menedékház
 - Peltán Blanka – segéd gondnok
 - Grama Carolina – segéd gondnok
 - Kovács Tamás – műszaki segéd
 - Samoilă Andrei – fuvaros
 - Drăgan Ana – szakács
- Zerge (Capra Neagră) menedékház:
 - Bortoloni Alexandru – turistaházgondnok, menedékház
 - Bortolini Ileana – segéd gondnok
 - Gollner Agneta – segéd gondnok
- Keresztény-havas (Postăvarul, Alsóház) menedékház:
 - Doboly István – turistaházgondnok, menedékház
 - Doboly Olga – munkás
 - Asztalos Mária – segéd gondnok
 - Gödri János – fuvaros
- Nagy Krisztián (Cristianul Mare, Felsőház) menedékház:
 - Csath István – turistaházgondnok, menedékház
 - Săsărman Elena – szakács
 - Csath Etelka – segéd gondnok
 - Gordon Elena – segéd gondnok
 - Szeifert Katalin – segéd gondnok
 - Székely Mária – segéd gondnok
 - Székely Géza – fuvaros
- Csapja (Cioplea) menedékház:
 - Eftim Mircea – turistaházgondnok, menedékház
 - Eftim Herta – segéd gondnok
 - Durenberger Emil – szakács
 - Câmpulungean Gheorghe – mechanikus
 - Câmpulungean Elisabeta – segéd gondnok
 - Mușat Maria – segéd gondnok
 - Spiridon Mona – segéd gondnok
 - Ristea Veronica – segéd gondnok

TUDOD-E?

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (IV.)

Kapcsoljuk be a készüléket!

A következőkben a Garmin GPSMAP 62s készülékről lesz szó, de nagyjában minden túra-GPS hasonló funkciókkal rendelkezik, helyenként lehetnek csak apróbb eltérések.

Először természetesen a bekapcsolás gombbal találkozunk. Ha megnyomjuk a készülék kezd beolvasni az adatokat, majd megjelenik a térkép, középen egy kék háromszöggel, amely a helyünket mutatja. Vigyázzunk, mert ha a háromszögben egy kérdőjel villog, azt jelenti, hogy nem sikerült még a műhold-kapcsolat, így a legutóbbi régi helyzetünk jelenik meg a térképen.

Ha még egyszer megnyomjuk a bekapcsolás gombot, értékes információk jelennek meg a képernyő háttérvilágításával kapcsolatosan, az akkumulátor állapotáról, valamint a GPS jelről.

Itt jelenik meg a dátum és a pontos óra is. A háttérvilágítást a nyilak segítségével szabályozni is tudjuk. Az energiatakarékosság szempontjából nappal felesleges a háttérfénynek mennie. Szürkületben is elég a nulla szint felett egyre állítani, s csak akkor legyen bekapcsolva, ha éppen valamilyen esemény van.

Ez a képernyő automatikus eltűnik 5 másodperc múlva, és ismét megjelenik az eredeti képernyő. A nyilakon kívül más gombot nem lehet használni.

A PAGE gomb

A PAGE gomb segítségével lehet váltani a készülék fő képernyői között. Alapbeállításban ezek a következők: *Térkép, Iránytű, Fedélzeti számítógép, Magasságprofil, Fő menü*, de természetesen ez is testreszabható. Ezeket a képernyőket rendre be fogjuk mutatni, első sorban azonban a *Fő menü* a fontos számunkra.

A Fő menü

A készülék főmenüjét elérhetjük a PAGE gomb segítségével (addig nyomkodjuk, míg a görgetősávon meg nem jelenik a *Fő menü* felirat és a hozzá tartozó ikon: egy ház), vagy a MENU gomb egymás utáni kétszeres gyors megnyomásával. Ha csak egyszer nyomjuk meg a MENU gombot, akkor a lokális menü jelenik meg, amely minden képernyő sajátja, és az ottani beállításokat tartalmazza.

A főmenü lehetőségei:

- Beállítás – a készülék beállításai
- Útvonalp menedzser – az útvonalpontokat lehet szerkeszteni
- Geoládák – a geoládás játék
- Útvonaltervező – útvonalakat lehet tervezni
- Közelségi útvonalpon. – riasztásokat lehet beállítani
- Útvonalkezelő – a nyomvonalakat tartalmazza
- Vez. Nélküli megoszt – adatok vezeték nélküli küldése/fogadása
- Aktív útvonal – az aktív útvonalat tartalmazza
- Útvonalp. átlagolása – útvonalpontokat átlagol, számít
- Mutat és megy – egy adott irányba elindítja a navigációt
- Profilmódosulás – a készülék profilját lehet beállítani
- Területmérés – területet lehet mérni a segítségével
- Photo Viewer – képeket lehet nézni
- Naptár – naptárt mutat
- Számológép – egy számológépet valósít meg
- Nap és Hold – Nap és Hold naptár
- Ébresztőóra – be lehet állítani az ébresztést
- Vadászat és halászat – vadász-halász kalendárium
- Stopper – stopperórát valósít meg
- Műhold – a műholdak állapotát mutatja

Mindegyik lehetőséghez tartozik egy színes szimbolikus rajz, ikon is, amely kép segítségével is kifejezi a tevékenységet, érthetővé teszi a cselekvést. Minden ikon alatt a megfelelő menüpont neve olvasható, ezek két oszlopba vannak rendezve a képernyőn. Egy-egy menüpontba az ENTER gomb megnyomásával mehetünk be, a QUIT gomb megnyomásával jöhetünk vissza. A menüben a nyilak segítségével navigálhatunk, így válthatjuk a menüpontokat.

Számunkra elsődlegesen a legfontosabb a *Beállítás* menüpont.

A Beállítás menüpont

A főmenühöz hasonlóan ez a menüpont is rengeteg almenüvel, lehetőséggel rendelkezik. Ezek a következők:

- Rendszer
- Kijelző
- Hangok
- Térkép
- Nyomvonal.
- Visszaállítás
- Oldalsorrend
- Mértékegys.
- Idő
- Helyform.
- Irány
- Magasságm
- Geoládák
- Útvonalter.
- Tengeri
- Fitness
- Profilok
- Névjegy

Itt is a megszokott ikonokkal találkozunk, az almenük (ikon és név) két oszlopba vannak rendezve a képernyőn.

A következőkben bemutatjuk az egyes beállítási lehetőségeket, sorra vesszük az almenüket.

A **Rendszer** almenü a GPS, a nyelv, a teleptípus valamint az interfész beállításait tartalmazza.

A GPS beállításai *Normál*, *WAAS*, illetve *Demo üzemmód* lehetnek. A *Normál* beállítás a megszokott GPS-készülék használatot jelenti, tehát erre állítjuk készülékünket. A *WAAS* beállítás (Wide Area Augmentation System) egy Amerikában használatos műholdas kiegészítő rendszer bekapcsolását teszi lehetővé, amely 4 geostacionárius műhold segítségével javít a pontosságon. A *Demo üzemmód* pedig a GPS használatát mutatja be, műholdhasználat nélkül. Az egyes beállítási lehetőségek között a nyilakkal válogathatunk, a kiválasztott beállítást az ENTER megnyomásával fogadjuk el.

A Nyelv menüpont segítségével kiválaszthatjuk a készülék kommunikációs nyelvét. Rengeteg lehetőség van, köztük a *Magyar* is, tehát az első dolgunk az legyen, hogy ennek a menüpontnak a segítségével állítsuk át a készülék nyelvét magyarra. Az angolul nem tudók számára itt írjuk le, hogy hogyan juthatnak el a nyelv megváltoztatásához, magyarra állításához: a készülék bekapcsolása után nyomjuk meg egymásután kétszer a MENU gombot, majd válasszuk ki a Setup menüpontot (ENTER gomb megnyomása), itt válasszuk ki a System almenüt (ENTER gomb megnyomása), majd a Language opciót (lefele nyíl és ENTER), és innen, a nyelvek közül válasszuk ki a Magyar-t (ENTER). A készülék azonnal átvált magyar nyelvre.

A Teleptípus menüpont három lehetőséget kínál fel: *Alkáli*, *Lítium*, *Újratölthető NiMH*, természetesen ezek a készülékbe helyezett elemek típusát jelölik, és jó azonnal beállítani, mert ez alapján optimalizálja a készülék az energiahasználatot.

Az Interfész beállításai *Garmin Spanner*, *Garmin gyárt. sz.*, *NMEA be/ki*, *Szöveg ki*, *RTCM* lehetnek. A *Garmin Spanner* beállításkor minden számítógépes csatlakoztatáskor megkérdezi a készülék, hogy milyen módban akarjuk használni az USB-t – tápként, vagy adatátvitelre. A *Garmin gyárt. sz.* beállítás soros módba kapcsolja a készüléket, vagyis csak USB háttértárolóként kapcsolódik. A *NMEA be/ki* a NMEA (National Marine Electronics Association / Nemzeti Hajózáselektronikai Szövetség) kódok szerinti kommunikációt jelenti. A *Szöveg ki* üzemmód a nem szöveges kommunikációt, az *RTCM* pedig a Radio Technical Commission for Maritime Services / Tengerészeti Rádió navigációs Szolgáltatások Bizottságának a szabványt jelenti. *(Folytatjuk.)* ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Szabadságharc a Kárpát- kanyarban – egy kiállítás képei

A természet a legnagyobb kiállítóterem, pompás remekműveit bármikor megcsodálhatja a látogató, s a fehér hóval borított táj kiemeli az ember alkotta emlékműveket. A múltó idő mérföldkövei ezek; tanúságtételei a győztes csatáknak, örök döbbenetei a kegyetlen megtorlásnak, kegyhelyei az önfeláldozásnak, őrtüzei a hősiesség helytállásnak.

Március 15. a nemzet ünnepe, a magyar szabadság napja. 1848 márciusának idusa mélyen szállt a magyar nép lelkébe, és mint ki nem apadó forrás, táplálja a hazafiság, a szabadság nagy eszméit. A Szabadságharc nem tőlünk távol zajlott, valahol egy végtelen harcmezőn, hanem közöttünk, körülöttünk. Minden egyes magyarlakta településnek – legyen az bárhol a Kárpát-medencében – köze volt a szabadságharchoz. Harcszínter volt, húsárjaink bölcsője volt, felszabadult jobbágyaink itt ültek örömmünnepet; vagy vesztőhely volt, véres betörések és kegyetlen megtorlások színhelye. Így van ez a Barcaságon is.

Siboth

A Szabadságharc elfelejtett barcasági helyszíne Siboth.

Orbán Balázs (*A Székelyföld leírása*, Budapest, 1873.) így fogalmaz:

„A Kis-Vidombak völgye egy kanyarulattal közvetlenül a Keresztyén-havas déli aljához, tehát legszebb oldalához vezet el, mert a míg többi oldalai lépcsőlegesen fenyvesőtte előhegyek talapzatáról emelkednek, ad-

dig ez oldalról függélyes meredeken van lemetszve, mintha azt egy roppant fűrészszel szelték volna el; ily függélyesen emelkedik a túloldali hegy sziklafala is, s ezen csodás sziklarepedésen – mely a tordai s minden ilyenmű sziklasikátorokat felülmul – rohan alá ijesztő sziklaomladványok zürje közt a folyam, bukdácsolva a roppant szirtek oduiba, majd ismét szemgyönyörködtető zuhatagokkal lepvén meg az elragadtatott útast. [...] Ily nagyszerűleg van decorálva e roppant sziklaváluzat, melyet a rosnyóiak Oede Wegnek neveznek, mert az azon átvonuló ösvényen a tömösi szorosba lehet átjutni, de mi ez ösvényen csak egy darabig haladtunk, s azután a déloldali sziklák egy Istent kísértő repedésén kimászva a Keresztyénhavas és Bucsecs közti fenyvesnőtte lankásabb hegyháton haladtunk mintegy 2 órát, mignem a **sibothi** órállomást értük el. E távoli, emberalig látogatta zugot azért kerestük fel, mivel az 1849-iki önvédelmi harcunkban szintén szerepelt, mert a mint fennebb a tömösi szoros leírásánál előadtam, a muszkák betörésekor **Tuzson János** honvéd őrnagy volt itt két század gyalog, egy század lovas és két hegyi ágyúval. Kis Sándor vezéri tapintatáról tesz tanúságot e pont megszállatása, mert a muszkákat vezető hazaárulók ezen csempész ösvényre is rávezették az ellent s jun. 18-án itt is támadás történt; ha Tuzson nincs ott, hogy maroknyi sergével feltartsa őket, akkor e ponton kerülnek meg Kis Sándor tömösi hadállását; de a Tuzson által vezényelt honvédek jun. 18-án folyton harczolva, visszalökték a tizszeres számú ellent, s csak 19-én, midőn lőkészletük elfogyott, huzódtak Rosnyóra, várva a törcsvári szorosban levőkre, kik a völgy túlfelén huzódván el, Tuzson a Brassó felől támadó s Törcsvártól is előtörő muszkák közül oly ügyesen siklott ki s huzódott Feketehalmon és Földváron át Háromszékre, hogy sergecskéjéből egy sem esett el.

A sibothi állomásról meg lehet mászni a 6000 láb magas Bajult, mely a Bucsecsnek leghatalmasabb előhegyét, vagy inkább egyik kifutványát képezi, s melynek keleti oldalából a Pravodába ömlő számos havasi csermely, nyugati oldalából pedig a Nagy-Vidombak ered. A sibothi állomásról, a régen székely határőreink által használt ösvényen a törcsvári várhoz, egy másikon, mely a Nagy-Vidombak nagyszerűen szép völgyén vonul, Rosnyóra lehet eljutni; mi ez utóbbin tértünk vissza élvezetes kirándulásunk kiindulási pontjára, onnan Törcsvár felé folytatandók útunkat.”

Hochbauer Gyula könyve alapján (Levelet vittem Kossuthnak, Brassó, 2012) foglaljuk össze a térséget érintő harcokat:

- Bem 1849. március 20-án, délután 5 órakor bevonult Brassóban.
- Március 21-én Bem serege üldözőbe vette a Tömösi-szoroson visszavonuló orosz-osztrák sereget és súlyos veszteséget okozott nekik.
- Május 2-án Felsőtömösön állomásozó székely honvédek a magyar hadsereg győzelmeiért és Buda visszahódításáért ünnepet szenteltek.
- Bem június 15-én felkereste a Tömösi-szorost, majd továbbutazott.
- 1849. június 18–19-én tört be a Tömösi-szoroson keresztül a Barcaságra, s ezzel Erdélybe Lüders tábornok 28 636 emberrel és 56 ágyúval.

Határkő a Keresztény-havason

Térjünk ki pár sor erejéig a sibothi hősré is.

Tuzson János Bélafehérváron született 1825. október 25-én.

1848. augusztusában belépett a honvédségbe, eleinte Gál Sándor tábornok mellett teljesített szolgálatot. A harcokban tanúsított vitézségeért 1849. május 1-jén III. osztályú katonai érdemjelet kapott, majd jú-

nius 15-én őrnaggyá léptették elő, és zászlóaljparancsnok lett – három nappal a Tömösi-csata előtt.

Június 18–19-én Sibothnál igyekeznek feltartóztatni az ellenséget két század gyalogsággal, egy század lovassággal és két hegyi ágyúval.

1849. augusztus 1-jén Gál Sándor tábornok Tuzson János alezredes vezetése alatt 200 honvédjére bízta a nyergestetői csatát. A székelyek élethalálharcot vívtak Eduard Clam-Gallas osztrák tábornok vezette osztrák és orosz csapatokból álló hadsereg ellen. A kis számú székely hadsereg, önfeláldozó küzdelmük ellenére vereséget szenvedett az ellenségtől egy kászoni származású ember (más források szerint egy lázárfalvi román pásztor) árulásának következtében.

Tuzson János, hogy elkerülje a bekerítést, feladta a hadállásokat és elvonult, majd megmaradt katonáival Tusnádnál Gál Sándorhoz csatlakozott, akivel együtt Mitácsnál elhagyta az országot és a Török Birodalomba távozott. Az amnesztia után hazatért, 1897-ben részt vett a Nyerges-tetői emlékmű avatásán. 1904. január 2-án hunyt el Sepsiszentgyörgyön.

Nos, hogyan tudjuk beazonosítani Siboth pontos helyét, hisz Orbán Balázs leírása nem elegendő ehhez, a mai térképeken – de még a régieken sem – nem találunk ilyen helynevet.

A megoldást az Osztrák-Magyar Monarchia és Oláhország határvonalának leírása adja. A Predeál után következő szakaszt Hajdu János járási főerdész így írta le 1899-ben: „... a Fetifői tisztás 1324 m. csúcsán túl leereszkedik és délnyugat felé a román király magánbirtokának is határát képező 178/f. számú határhalomhoz ér, a honnan aztán éleken és hegynyergeken előrehaladva, egy 1232 m. ponton túl a sánczon a **Siboth** nevű helyen felállított 179. számú határoszlophoz száll le s innen félkör szerű kikanyarodással egy darabig a gerinczen levő ó-sánczon halad lefelé egy 1090 m. ponton át tisztásokkal megszakított bükkösök között s miután a sánczot elhagyja az Éggett-Kő nevű helynél fölállított 180. számú határoszlophoz érkezik.”

Igen, a 179. számú határoszlop pontos helyét ismerjük, ez: 45,5035° É; 25,5287° K; 1198 m. S tőle mintegy 600–700 m-re vonul el a mostani 73A jelzésű Predeál–Barcarozsnyó főút, amely a 45,4985° É; 25,5234° K; 1086 m pontban keresztezi a régi határvonalat.

A sibothi csata tehát a mostani Predeál–Barcarozsnyó útvonalon, Predeáltól mintegy 5 km-re zajlott le, abban a térségben, ahol ma az út

jobb oldalán egy fiatal, sűrű fenyőerdő van, mögötte, mellette villák, házak. Innen egy széles szekerút vezet az erdőbe, mellette a kék kereszttel jelzett ösvény, amely a Háromfenyő menedékházhoz visz. Ez a 73A jelzésű főút az 1848-as Szabadságharc, de még Orbán Balázs idejében sem létezett, hisz Hidegpatak (*Kalter Strom, Pârâu Rece*) üdülőtelep helyén valamikor az 1900-as évek közepén a tanulók és diákok számára hoztak létre egy táborhelyet, menedékházakat, ebből fejlődött ki az 1956-ig Barcarozsnyóhoz, majd azután Predeálhoz tartozó kis település, klimatikus gyógyhely.

A 179. határozószlop maradványai

Sok Bucsecs és Keresztény-havas térképet kell átnézni ahhoz, hogy egyik-másikon felleljük a hely mai nevét: *La Șipote*, ami magyarul annyit tesz: a *Csurgóknál*.

Talán itt, az út szélén nem ártana egy emléktáblával megjelölni a helyet: ne menjen teljesen feledésbe Szabadaságharcunk egyik fontos barcasági helyszíne.

A Magyarvár

A *tömösi emlékmű* (45,5712° É; 25,6102° K; 826 m), amelyet hagyományosan minden március 15-én megkoszorúzunk, két csatához kötő-

dik. 1849 tavaszán Engelhardt, Kalliány és Heydte csapatai Brassóban tartózkodtak. Március 20-án reggel, mikor a magyar haderő megérkezett Brassó alá, a cári és osztrák csapatok nem érezték elég erősnek magukat és megkezdték a kivonulásukat Erdélyből. 21-én Bem üldözésükre küldött egy háromszéki székely dandárt, akik Felsőtömösnél megtámadták az ellenség hátvédjét, közel 200 főnyi veszteséget okozva és 200 poggyászszekeket zsákmányolva.

A Magyarvárnál az 1960-as években Nagy Bélával, Magdó Bertával. Az emlékmű már akkor össze volt írva, kerítésének egy része el volt lopva. Magdó István gyűjteményéből

Az időközben megerősödött cári csapatok június 19-én tértek vissza, amikor Lüders megtámadta Predeálnál a szoros védőit. A térség védelmét a székelyekből álló brassói hadosztály látta el, parancsnoka Kiss Sándor huszárezredes, Bem egyik legjobban képzett tisztje.

A védelem kétszer is visszaverte a támadókat, kitűnt a tüzérség hét Gábor Áron-féle ágyúja, amely 60-nal vette fel a versenyt. A heves csatát végül árulás döntötte el június 20-án. Egy száz erdész segítségével az oroszok a hegyeken át hátba támadták a honvédeket. Megsebesült Kiss Sándor is, akit egy székhez kötözték és úgy vezényelte tovább a csatát, de a védelem végül összeroppant. Ezt a jelenetet örökíti meg Bellony László híres festménye, *A tömösi szoros Leonidasa*.

A magyar mérnök és építész egylet 1879-ben emléket állított „A haza védelmében itt elvérzetteknek”. A '90-es évek elején az emlékművet

ismeretlen tettesek piros-sárga-kék festékekkel leöntötték, kovácsoltvas kerítését ócskavasnak adták le. Pedig az emlékmű igencsak nehezen közelíthető meg, a Tömös folyó fölé csak március 15-re vernek egy „egy-napos” gerendahidat a cserkészek.

A tömösi szoros Leonidasa

Kiss Sándor honvédezredes Lüders túlnyomó orosz hadcsapatai ellen véglehetőleg védi a tömösi szorost. Midőn megsebesül, székre ülteti magát és úgy vezényli tovább a honvédeket.

Egykorú rajz után festette Bellony László (Akquarell, színezett litográfia, 21×28 cm).

Visszafelé útba ejtettük a *Sándor vízét* is (45,6012° É; 25,6547° K; 710 m). Ez a bővizű forrás az egyik magyarázat szerint Kiss Sándorról kapta a nevét.

A Kőba völgye

1848. december 23-án Hétfalura bolgárszegi és hétfalusi román népfelkelők törtek. Közben szász önkéntesek a mező felől egy mellékutcán keresztül a faluba nyomultak. A vérengzésnek 51 személy esett

áldozatul, a lakosság nagy része elmenekült és a Kőba völgyében kaptak menedéket. Január elejéig vissza sem mertek térni a falvakba.

Bácsfalu

A bácsfalusi templomkertben található a *Véres karácsony áldozatainak síremléke* (45,6126° É; 25,6687° K; 691 m), amelyet 155 évvel megálmodása után, 2006-ban lepleztek le.

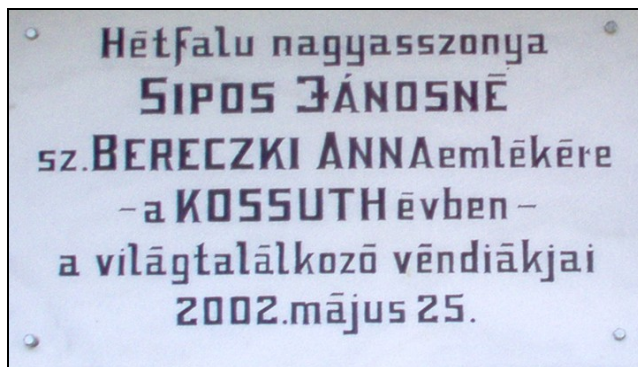
A templomhoz közeli temetőben (45,6097° É; 25,6672° K; 710 m) áll *Borcsa Mihály és Simon István (1827–1907) '48-as honvédek sírjai*, valamint a *Bereczki Anna emléktábla* is.

Kossuth Lajos szemfedele és halotti párnája

A hétfalusi csángók mély tisztelettel adóztak az evangélikus Kossuthnak. Sipos Jánosné Bereczki Anna (1850–1926), a *csángók Nagyasználója*, a már súlyos beteg Kossuth Lajos orvosával, Henfi Ignáccal levelezett, és a családnak felajánlotta a szemfedő és a fejpárna kihímzését. A temető kert fehér hava talán arra az 5×4 méteres fehér selyemlepelre emlékeztetett, amelynek szélére tűfestéssel és aranyhímzéssel babérgirlandot hímeztek, alsó végének közepére olajágot tartó női kéz került, felső végére a Kossuth család címere, körbe pedig aranybetűkkel a következő mondat: „*A derék nem fél az idők mohától. A koporsóból*

kitör és eget kér. – 1893 – Sipos Jánosné – A hétfalusi csángó nők tiszteletük jeléül.”. Az emléktáblát 2002. május 25-én, a Kossuth-évben, a világtalálkozó vendiákjai állították.

Türkös

Tárlatunk következő képe Türkös. A falu központjában egymás mellett található a templom, a papilak, és a Néprajzi Múzeum (45,6151° É; 25,6776° K; 687 m), amelynek épülete – a *türkösi kúria* – egykor Brassó város hűbéri erőviszonyait fitogtatta, hisz itt szedték a bácsfalusi és a türkösi jobbágyaktól az adót, e teher alól szabadultak fel 1848-ban.

A *paplak* udvarán nyíló illatos rózsaszirmokkal tömték ki egykoron Kossuth Lajos halotti fejpárnáját.

A templomkertben (45,6148° É; 25,6769° K; 689 m) 2006. december 3-án avatták fel az *1848-as forradalom, I. és II. világháború hőseinek emlékművét*.

Csernátfalu

Az EMKE brassói fiókja 1891-ben *emlékoszlopot* állított Csernátfalu főterére a Véres karácsony 51 csángó vértanújának emlékére. A falu főtere ekkor a *Kossuth-tér* nevet is felvette, a Budapesten élő Istók János (1973–1972) bácsfalusi születésű szobrászművész pedig Kossuth mellszobrot tervezett az oszlop tetejére. A trianoni békediktátum közbeszólt, a Kossuth mellszobor soha nem kerülhetett a helyére, sőt a Csángó Szobrot 1926-ban ismeretlen tettesek ökrökkel lehúzták a talap-

zatról, pár napig összetörve hevert Csernátfalú főterén (45,6174° É; 25,6932° K; 672 m). Helyére román katona szobra került.

A türköszi emlékmű

Hosszúfalú

Hosszúfalú egykori főtere szintén mementója a Szabadságharcnak. A templomkertben (45,6194° É; 25,7048° K; 676 m) *Szász György lelkész sírköve* emlékeztet a kegyetlenségekre, a papilak előtt (45,6195° É; 25,7050° K; 673 m) *Petőfi Sándor* 2004-ben leleplezett szobra áll, majd pár lépésre található a Városi Könyvtár épülete (45,6197° É; 25,7054° K; 673 m) – a volt *hosszúfalusi kúria*, ahol Brassó szedte adóját a csernátfalusi és hosszúfalusi jobbágyaktól.

A temetőkertbe (45,6210° É; 25,7071° K; 673 m) menekítették Csernátfalú főteréről és ma is itt pompázik a *Csángó Szobor*, a Véres Karácsony emlékműve: „*Szent örömek közt vártuk a Megváltó születését, nem sejtők a halált s íme lesújta reánk*”. Az 51 vértanú emlékét őrzi a kerítéssel párhuzamosan ültetett 51 hársfa is.

Tatrag–Zajzon

Tatrag és Zajzon határán, a Bükköstől keletre fekszik a *Muszka-aszta* (45,6429° É; 25,7738° K; 720 m). Ezen a hegytetőn táborozott az orosz sereg, s a déli harangszót követően ide voltak kötelesek felhordani a falubeliek az ételt, amit a *muszkák* nagy üstökben összekevertek és újra felmelegítve kiosztottak a katonáknak.

A Muszka-aszta

A zajzoni temetőkertben található *Zajzoni Rab István* (1832–1862) költő, néprajzi író *sírja* (45,6375° É; 25,7768° K; 640 m), aki Budapesten bekapcsolódott a Táncsics Mihály féle ifjúsági mozgalomba, s a nagy forradalmárra együtt ült börtönben is. A sírhoz közel kopjafa állít emléket a *Szabadságharc hőseinek*.

Bodola

A bodolai temetőben (45,6761° É; 25,8095° K; 612 m) két '48-as honvéd nyugszik: *Orbán József*, aki a Nemes-kúria tiszttartója is volt, valamint *Benke József* (1826–1893), aki 1856-tól az iskola rektora lett.

Bodza-vám

A '48-as honismereti túránkat ott fejeztük be, ahol tulajdonképpen minden elkezdődött. A Kárpát-kanyar első csatája Bodza-vámon (45,5718° É; 25,9815° K; 856 m) zajlott le 1848. november 23–24-én. Ekkor rohanta le Stráva kapitány vezetésével egy osztrákokból és román határőrökből álló csapat a 40 fős székely határvédőket, kik közül 10-et legyilkoltak, 30-at pedig Brassóba kísértek, ők voltak az első hadifoglyok. A Kárpát-kanyar első áldozatait a vám temetőjében hantolták el. Sírjuk ma jeltelen.

Bodza-vám

*

A hegytetőn álló vámkápolna romjai között üvöltő hóvihart forral borral próbáltuk ellensúlyozni, s a hatásától felvidult társaság katonanótákat és népdalokat énekelt Brassóig. Három nap: gyalogtúra, autóbuzos kirándulás és ünnepi műsor, koszorúzás. Így emlékezik az EKE-Brassó a Szabadságharc nagy pillanataira, egy kiállítás képeiként élnek bennünk a meglátogatott helyszínek. ■

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

Brassó környéki 1848/49-es eseménynaptár

- 1848. március 21-én reggel 9-kor nagy tömeg gyűlt össze a brassói tanácsház előtt és a választópolgárok gyűléstermében is teltház volt. A főbíró szólt a tömeghez felkérve, hogy kerülje a közrendháborítást. Méhes Sámuel választópolgár indítványozta a tanácsnak, hogy a tömegmozgalmak ellenőrzésére polgárőrséget szervezzenek és fejezzék ki a kormányzószerkezetekhez címzett feliratban az uralkodóházhoz való hűségüket is. A tanácsház tetejére „UNION” feliratú zászló volt kitűzve. Kint a tömeg örömmujongással fogadta a bentiek határozatát, amit Pataki József tanácsos olvasott fel nekik.
- Brassónak a 12 pontot március vége előtt ismernie kellett, mert a korabeli brassói román újság szerkesztője George Barițiu körül tömörülő román értelmiség a *Gazeta de Transilvania*-ban a pesti 12 pontot kifejtve a román nemzeti törekvéseknek részletes programot ad.
- Március 25-én a forradalmi események hatására gyűlést tartott Brassóban a Barcaság románsága.
- Ezt 28-án egy másik, még népesebb gyűlés követte, amelyen elhatározták, hogy a szász városvezetőségtől nemzeti egyenjogúságot követelnek. Bran-Leményi János ügyvéd állott a mozgalom élén.
- Március 30-án adták át a románok a Brassó város magisztrátusához és tanácshoz címzett átiratukat. 8 pontban rendszerezték követeléseiket.
- Március utolsó napjaiban Brassó város vezetősége teljesítette a románok követeléseit: a szász univerzitás 458/1848. április 3-i rendelete kimondja a románok egyenjogúságát.

- Április 10-e körül a románok sorozóbizottságokat hoztak létre görögökből és románokból. Közülük egyesek a teljes harc képes férfilakosságot fel akarták fegyverezni, mások csak a gazdagabbakat, akik a közösségek élénjárói is voltak egyben. A *Wochenblatt* a románokkal való megbékélést hirdeti.
- A románok az április 11-i tüntetésen – kb. 600-an voltak, sokan a Brassó körüli falvakból, Töröcsvárról, Négyfaluból – képviseletet követeltek a magisztrátusban és a tanácsban.
- Április 19-én (szerdán) Brassó is csatlakozott az unióhoz. Sok vita után röviddel 12 óra után kitették a tanácsházra a város zászlaját, mely mellé beerősítették a piros-fehér-zöld lobogót.
- Húsvétra sok udvarhelyi diák érkezett Brassóba fáklyás menetet szervezni az unió mellett.
- Április 19-én, Ferdinánd császár születésnapján (az unió elfogadása napján) négy román kancellista letette az esküt: D. Secăreanu, Al. Fulea, V. Lacea, C. Pantu. Ők voltak ez első románok a város vezetésében.
- Április 26-án a tanácsosok megvitatták a lakosság képviseleti követeléseit, az általános választójog bevezetését és azt, hogy a testület 1/5 része évente cserélődjön, hogy az országgyűlési képviselőt az összlakosságból válasszák.
- Április végéig a szászok a lehetőségeket mérlegelik, tájékozódnak, fokozatosan maguk mellé állítják a vidék románságát. Május 5-én a szebeni színházban hangos éljenzés közben a román nemzetet – a magyar, a szász és a székely mellett – negyedik erdélyi nemzetnek fogadták el, s ezzel megpecsételték a szász-román szövetséget.
- A balázsfalvi gyűlés előtti napokban a brassói helyőrségből lengyel és székely katonák egy kocsmában összeszólalkoztak, majd összeverekedtek és vérbe keverték egymást. Az őrjárat is csak Wohenhöler tábornok tekintélyével tudta őket lecsillapítani. 36-an megsebesültek és 6-an alig maradtak életben.
- Május 15-én a románok Balázsfalván nagy népgyűlést tartottak, melyen kb. 40 000-en vettek részt. Balázsfalva után néhány nappal a Brassóban időző fiatal moldvai bojárok a népgyűlés hatására néhány pontból álló programot fogalmaztak meg, amelybe belekerült a jobbágyfelszabadítás is.

- Május 25-én utaztak a kolozsvári országgyűlésre a brassói képviselők. Az utolsó erdélyi rendi országgyűlésre a barcasági magyarság 9 tagú küldöttséget állított: Miklós Samu, Bong Zsigmond, Donáth Pál, Kis János, Kis András, Girás Partin János, Csabai István, Miklós György, Pap István.
- Május 30-án Kolozsváron a magyar küldöttek mellett a brassói román és szász küldöttek is megszavazták Erdély egyesítését Magyarországgal. A brassói román újság írja: *„Az unió nemcsak a magyaroknak, hanem a románoknak is fontos.”*

Brassó és Töröcsvár 1848-ban (forrás: internet)

- Június 4-én Brassó polgári gyűlésen helyeselte, hogy követei az unió mellett voksoltak.
- Június 10-én az uralkodó is aláírta a Kolozsváron megszavazott uniós törvényt. Ez meg a jobbágyfelszabadítás (jún. 6.) véget vetett a május végi-június eleji polgárháborús hangulatnak. Ez alól most éppen Brassó a negatív kivétel, mert június 27-én elfogadta és bebörtönöztette a tíz barcasági magyar falu küldötteit.
- Június 22-én utazott Brassó 8 követe Szebenbe, hogy a politikai-nemzeti magatartásban megállapodjanak.
- Július 1-én választották meg ez első pesti népképviselői országgyűlésre Brassó képviselőit.
- Szeptember elején a parasztság elégedetlenné vált a forradalmi kormánnyal szemben, amely elrendelte a hadkötelesek összeírását. Erdélyben szeptember elejétől október derekáig, másfél hónapig tartó forrongás előzte meg az ellenforradalom nyílt katonai fellépését. Szeptemberben Szebenhez hasonlóan Brassó is ellenszegült a honvédtö-

borzásnak és nagyszámú szász és román nemzetőrséget fegyverezett fel. Megalakult a barcai román légió I. Bran prefektussal.

- A szeptember 2–14. és 16–18. között megszervezett III. balázsfalvi román népgyűlésen a románok érvénytelenítették a Kolozsváron (május 29-én) elfogadott uniót Magyarországgal, és kimondták az osztrák alkotmány kiterjesztését Erdélyre is. Szeptember első felében a szász képviselők egymás után mondtak le, és jöttek haza Pest-Budáról a brassói Elias Roth kivételével.
- Október 2-án Brassó is hozzájárult ahhoz az emlékirathoz, mely a Királyföldnek Magyarországtól való elszakítását és örgrófsággá való átalakítását kérte az osztrák császártól.
- Október elején Puchner haderejét a szász városok köré összpontosította.
- A kézdivásárhegyi határőrezred katonái megtagadták a parancsteljesítést, amikor a környező városokba, köztük Brassóba akarták küldeni őket, és amikor megtudták, hogy felsőbb parancsra az ő fegyverzetükből Brassóba küldtek. A szászok – nem tudván mire vélni az egészet – fegyverkeztek, erőfitogtató felvonulást rendeztek. Brassóban, felfegyverkezett a szász őrség és a bolgárszegi románok is.
- A szászok között az a hír járta, hogy Agyagfalvára menet is átvonulnak a székelyek a Barcaságon.
- Október 16-án a barcasági magyar falvak küldöttei – 2 bácsfalusi, 3 türkösi, 2 csernátfalusi, 5 hosszúfalusi, 4 tatrangi, 2 zajzoni, 2 pürkereci, 3 krizbai, 4 apácai és 2 barcaújfalusi – is részt vettek az agyagfalvi nemzetgyűlésen.
- *„Apáca, Újfalu, Krizba, Csernátfalu, Türkös, Bácsfalu, Hosszúfalu, Pürkerec, Zajzon és Tatrang képviselői megbízó leveleik beadása mellett kinyilatkoztatják, hogy mint magyar ajkúak a székely nemzet honvédelmi rendelkezései alá ajánlják magukat, s a nemzet törvényes akaratát egyesített erővel támogatják.*
- *Határozottatott: hogy miután a székely nemzet erős elhatározása nemzetiségi tekintet nélkül a jogaikban sértetteket oltalmazni, azért nevezett községek kívánatát méltánylattal veszi, s a honvédelem érdekeiben teendő rendelkezéseit ide is kiterjeszteni határozta, s a közösségek kiküldöttei hitüket a magyar alkotmányra le is tették. Brassó városával a kiegyenlítést elintézni Horváth Albert atyánkfia bízott meg.”*

- Október 22-én, vasárnap este 3 század polgárőrség, szabadcsapat és egy szakasz a Bianchi tüzérezredből Stromfeld százados vezetésével Sárkány felé indult, hogy néhány ágyút hozzanak el onnan.
- Október 22-én Kalliany József császári tábornok bevonult Brassóba és ostromállapotot hirdetett ki.
- Október 26-án az 5 ágyút Fogarasról Brassóba hozták. Az ágyúk védelmére több ezer – többnyire kaszával felfegyverezett – fogarasi román népfelkelő jött Brassóba.
- Október 27-én a felfegyverzett román népfelkelőket Brassó a hétfalusi magyarság megfélemlítésére küldte Orghidan és Secăreanu néptribunok vezetésével.
- Október 27-én (pénteken) du. 3 órakor jött 3 lovas küldött a városba, nyargalva és jelentette, hogy jönnek a székelyek. Trombitáltak, riadóztak és mindenki fegyverben volt.
- Október 29-én a császár katonái megszállták a régi határt: ekkor esett el a forradalom első szász áldozata.
- Egyre inkább kiéleződtek a román-magyar ellentétek, miközben Puchner Antal tábornok kezében próbálta tartani az események irányítását. A frissen toborozott erdélyi szász vadászszóaljba 334 barcasági szász jelentkezett. A románságból 3 745 újonc kellett hogy jelentkezzen, de a toborzás gyengén ment.
- Brassó város védelmét folyamatosan pontosították: a polgárőrség ellátta a helyőrség szolgálatát, és a veteránok a kapuknál őrködtek.
- November 4-én a császári ezred, a szabadcsapat és a népfelkelők kivonultak a határok védelmére az Olthoz. A Székelyfölddel minden közlekedés szünetelt, ami a brassói kézművesek termékeinek felhalmozódását is eredményezte.
- November 13-án öt székely követ jött Brassóba, de a szász vezetőség nem fogadta őket.
- November 19-én gyűjtést hirdettek. A szász vadászok felszerelésére Brassó polgársága 25 000 forintot ajánlott fel. A céhek kijavították a veszélyeztetett bástyákat, és megerősítették a falakat, és a várost övező sáncoknál is dolgoztak. Este a várost ünnepélyesen kivilágították, annak öröme, hogy a forradalmi Bécset a császár csapatai visszafoglalták.

- November 23–24-én áldozatokat is követelő ezernyi embert mozgató hadmozdulatok voltak a Bodzai-szorosban. (Ezt tekintjük a szabadságharc első komolyabb barcasági fegyveres összecsapásnak.)
- November 25-én Puchner tábornok rendeletére a korábban Felső-Fehér vármegyéhez tartozó Nyént, Bodolát és Márkost a brassói kerületbe kebelezték be.
- November 27-én a földvári táborból érkezett hírek szerint Földvár és Hídvég kítűzte a császári zászlót.
- A brassói német sajtó fontos hírként közli, hogy tizenhatodika óta helyreállt a posta-összeköttetés Béccsel.
- November 29-én az August von Heydte császári őrnagy 4 ezer fős csapatát Hídvégnél szétverő székelyek újra bevették Földvárt.
- December 1-én délelőtt egy méhkertekbeli azzal a hírrel rémítette meg a brassóiakat, hogy a székelyek megtámadták Botfalut és Brassó felé közelednek.
- December 5-én a székely szabadságharcosok nagyszabású támadásba lendültek egyszerre négy ponton támadva a Barcaság határait: Hídvég–Földvárnál, Aldoboly–Szászhermánynál a kökösi hídnál és Bikfalvánál. Botfalut 800-an rohanták le és 1400 ezüstforint hadisarcot, 50 véka búzát, 60 véka zabot, szalonnát és szénát követeltek.
- December 8-án ismét riadó volt Brassóban, de a Kossuth-huszárok csak a Tömös völgyéig jöttek, mintha csak a brassói őrség éberségét akarták volna próbára tenni. Megsarcolták a hétfalusi románokat.
- A császárhí Brassót félelem töltötte el, de a Fogarásról Brassóba visszatérő Karl Gebauer lelket öltött a szász csapatokba és ezek visszafoglalták a székelyektől Höltövényt és Botfalut.
- A december 8-án Brassó előtt felvonuló székely huszárok megsarcolták és megfélemlítették a négyfalusi románokat.
- A román népfelkelők december 14-én bosszút álltak nemzettársaik kifosztása miatt a hétfalusi magyarokon s kegyetlenkedve több hétfalusit megöltek. Ekkor megrettenve a vérengzésektől, félelmükben sokan menekültek a Bodolán állomásozó székelyek táborába a négyfalusi magyarok közül. Emiatt dúlták fel a hétfalusi románok a Béliediek bodolai udvarházait.
- Az itteni fosztogatást bosszulták meg a négyfalusi románokra küldött székelyek.

- December 15-én a Prázsmáron tartott barcai falvak gyűlésén Prázsmár, Szentpéter, Botfalu, Földvár, Höltövény, Magyarós, Apáca, Hétfalu küldötteik révén kinyilatkoztatták, hogy ők V. Ferdinánd magyar királyt és a magyar királyi felelős kormányt elismerik, s az „elenségnek keblökben helyt nem adnak.”
- Sem a szászoknak, sem a románoknak nem tetszett, hogy a hétfalusi magyarok titokban a székelyek oldalán álltak, éjjelente összejöveteleket tartottak, szervezkedtek, és követeket küldtek Székelyföldre.
- December 17-én a román népfelkelők Hétfaluba vonultak. Tatrang bejáratánál több halálos áldozatot követelő csata alakult ki.
- A székelyek tábornokot ültettek Pürkerecen is, ahonnan keresztül portyázták Hétfalu más helységeit is.
- Hétfaluban ördögi módon láncolódtak egymásba a tragikus, sok ártatlan áldozatot követelő események a december 23-i „Véres karácsonyba” torkollva.
- A brassói polgárőrség és katonaság nehéz őrséget állt Bolonyánál és az óvárosban: a védvonal 2500 lépésnyi volt.
- December 18-án megérkezett Brassóba 5 zászlóalj lovasságból és tüzérségből álló dandárjával Schurter vezérőrnagy.
- A császáriakat Heydte, a háromszéki szabadságharcosokat egy Béli Gergely elnökölte bizottság képviselte a december 28-tól január 2-ig húzódó földvári tárgyalásokon. Az okmányokat január 2-án cserélték ki Árapatakon.
- December 29-én Brassó város vezetői eldöntötték, hogy segítségül hívják az orosz seregeket.
- Miután a császáriak a békeszerződést megszegve a füleli ágyúöntődét szétrombolták, Sárosi Ferenc csapatával Hermányt bevette és felprédálta.
- Ezek ellenére jan. 7–8-án sok követ érkezett Háromszékről a császári Gedeon tábornokhoz, hogy a sok áldozatot követelő harcoknak vége legyen. A hadifoglyokat is kicserélték. A németek, akik Hermányban estek fogságba, 14-en voltak, a székely hadifoglyok száma 70 volt.
- Januárban Brassóban jelentékeny császári erők állomásoztak: Schurter vezérőrnagy vezetése alatt: 5 román határőrzászlóalj, 70 dragonyos, 60 más román határőr, 60 román huszár, 4 ágyú

- A brassói magyar tannyelvű római katolikus főgimnáziumot alapító Kovács Antal apátplébános fizetését a városi tanács januárban be- szüntette, az apátplébános tevékenységét közveszélyesnek ítélve.
- Januárban, még jóval a hivatalos megállapodás előtt Alekszandr Nyi- kolajevics von Lüdersnél tábornoknál a Havasalföldön állomásozó orosz csapatok parancsnokánál voltak követségben, hogy az orosz seregek segítségét kérik a magyar forradalmárokkal szemben: Andrei Şaguna ortodox püspök, Goldfried Müller Szebenből, Bras- sóból pedig George Bica kereskedő és egy szász szenátor, de a tá- bornok visszautasította kérésüket, felsőbb szintű utasításra várva.
- Az a hír, hogy Szeben bevétele után Bemék Brassó felé indulnak nagy- méretű menekülési hullámot eredményezett Brassóból Havasalföldre.
- Január 21-én Schurter vezérőrnagy 5 román határőrszázaddal, 70 dragonyossal, 6 román huszárral, 4 ágyúval, a szabadcsapatok jó ré- szével elhagyta Brassót, és a Töröcsvári-szorozshoz vonult.
- Február 2-án este 6 óra körül Nyikolaj von Engelhardt orosz tábor- nok néhány törzstiszttel és 100 kozák testőrével bevonult Brassóba.
- Február 4-én az orosz-osztrák erők visszaszorították a székelyeket a Hermány és Szentpéter közti ütközetben.
- Ezután napokban Engelhardt tábornok felszedette a Háromszék és a Barcaság közti hidakat az Olton és a Feketeügyön is.
- Március 10-én a székelyek helyre akarták állítani az aldobolyi Olt- hidat, de azt az oroszok heves ágyútűzzel megakadályozták.
- Március 14-én Filtsch kereskedő és Pon ügyvéd alaposan felfegy- verkezve elindult a Szeben felé vezető úton biztos híreket hozni ar- ról, hogy Bem tábornok valóban bevette-e Nagyszebent.
- Miután Bem a Vöröstoronyi-szorosnál kiűzte az oroszokat, Czetz Já- nos erős hadosztállyal Brassó ellen indult.
- Március 17-én elfoglalták Vledényt.
- Március 17-én Bem serege közeledtének hírére Fogarasból a csá- száriak kivonultak.
- Március 18-án Feketehalomnál Bem serege Czetz János vezetésével legyőzte az osztrák sereget.
- Brassó város küldöttsége, élén Johann Georg von Albrichsfeld főbí- róval, Bem tábornoknak március 19-én Vidombákon föltétlen meg- hódolását jelentette be.

- Március 19-én Heydte őrnagy osztrák csapatai húsz órai erőltetett menetben menekültek Töröcsvári-szoroson át Havasalföldre.
- Bem március 20-án délután 5 órakor bevonult Brassóba.
- Feloszlott a barcai román légió.
- Az orosz és osztrák seregek Puchner és Lüders vezetésével visszavonultak a Tömösi-szoroson át Havasalföldre.
- Március 21. Az első tömösi csata, amelyben a honvédsereg jelentős veszteséget okozott a szoroson erőltetett menetben kivonuló császáriaknak.
- A császárpárti Brassó félt a rájuk kivetendő hadisarcotól, a fosztogatásoktól, ám Bem tábornok szigorú és emberséges rendet tartott fenn a városban.
- Március 21-én tette közzé a Brassói kiáltványt.
- Bem brassói tartózkodása alatt ajánlották fel vérüket a közös magyar szabadságért a hétfalusiak, vállalva egy, a 126/140. zászlóalj kiállítását. Ajánlatukat a lengyel szabadsághős elfogadta. Így az 1165 emberből álló zászlóaljban 439 hétfalusi csángót soroztak be. Közülük 235-en hősi halált haltak, ebből 178-an Fogaras védelmében. A 86. honvédszászlóaljba soroztak be 115 apácait és krizbait.
- Március 23-án a választópolgárok újraválasztották a város vezetését.
- Március 25-én egy rendelet értelmében valamennyi vallásfelekezet ünnepélyes istentiszteletet tart a béke helyreállításáért Erdélyben.
- Március 26-án jelent meg az új brassói szász újság Max Moltke szerkesztésében, a *Kronstadter Zeitung*. Bem alapította a *Brassói Lapokat* is, amelynek Veszely Károly lett a főszerkesztője, valamint a Cezar Bolliac vezette román nyelvű *Expatriatul* újságot is.
- Március 29-én Csányi László erdélyi kormánybiztos látogatta meg Brassót. Kiss Sándor ezredes ebből az alkalomból elrendelte, hogy Brassóban és vidéken is minden házra ki kell tűzni a piros-fehér-zöld lobogót, és este a város utcáit ki kellett ünnepélyesen világítani.
- Brassónak 40 000 arany hadisarcot kellett fizetnie.
- Május 7-én Brassó és vidéke hódoló követeket küldött Debrecenbe az ideiglenes kormányhoz: Pánczél, Maager, Eduard Plecker urakat Brassóból és a höltövényi lelkészt, Georg Schwartzot, Gödri Jánost és Feketehalomból Andreas Plajert.

- Május 2-án Felsőtömösön állomásozó székely honvédek a magyar hadsereg győzelmeiért, és Buda visszahódításáért ünnepet szenteltek.
- Május 3-án Brassó ünnepélyesen fogadta Dósa Eleket, az új kormánybiztost.
- Május 9-én tűzriadó volt Brassóban, ugyanis az óvárosi Hosszú utcában kevéssel éjfél után egy ház és egy istálló a lángok martalékává vált.
- Május 17-én, áldozócsütörtökön a piactéren nyilvános katonai istentisztelettel ünnepelték meg Magyarország függetlenségének ünnepét.
- Június 10-én csak egy Haupt nevű leleményes ácsmesternek köszönhetően nem vitték el a Fekete-templom öreg harangját Kézdivásárhelyre ágyúnak.
- Június 14-én délután 4 órakor érkezett Bem tábornok másodszer Brassóba. Hamarosan a közeli Fellegvárba ment és ott maradt kb. 1 órányit. Néhány nappal ezelőtt a magyarok sok mindent szállítottak ki a várba és élelmet raktároztak el, az őrséget pedig megerősítették. Bem tanácsokat osztogatott és a legénységet bátorította.
- Június 15-én felkereste a Tömösi-szorost, majd továbbutazott.
- Június 18–19-én tört be a Tömösi-szoroson keresztül a Barcaságra s ezzel Erdélybe Lüders tábornok 28 636 emberrel és 56 ágyúval.
- 20-án Engelhardt tábornok Töröcsvárnál nyomult előre 10 000 emberrel, ahonnan az itt szolgálatot teljesítő honvédek Daczó Zsigmond alezredestől vett parancsra visszavonultak Zernyest érintésével Feketehalmon át Földvár felé.
- Június 20–21 között volt. a Fellegvár ostroma, melyet bátorsággal állt a 320 főnyi védősereg Tóth Samu százados vezénylete alatt.
- Június 25-én Brassóból indult Kézdivásárhely elfoglalására Hasford tábornok, ki 5 nap múlva diadalmasan tért vissza. Sepsiszentgyörgyről és Kézdivásárhelyről ágyúkat, zászlókat, rezet, összetört harangokat szállítottak az orosz-osztrák csapatok Brassóba.
- Június 30-án fejlődött ki nagyobb méretű előőrsi összecsapás a Fogarast védő 126. zászlóalj és az oroszok között Mundra és Fogaras között.
- Július 11-én zajlott a mundrai csata, melyből a 600 főnyi honvédsereg fokozatosan a fogarasi várba húzódott vissza.

- Július 12-én Fogarast elfoglalta az orosz túlerő. Itt vérezett el sok hétfalusi a 126. honvédszászlóaljából.

Orosz csapatok Fogarasnál, 1849. július 12-én

- Július 14–16-án bevonultak a császári seregek a Barcaságra. Gr. Eduard-Gallas tábornokot Heydte kalauzolta a Töröcsvári-szorosban július 15-én, és Brassóban gr. Erz köszöntötte a város nevében.
- Július 20-án az utak Brassótól Szebenig szabadon járhatók, akár csak a három Havasalfölddel összekötő út.
- 23-án a gyorskocsi is továbbmehetett Brassóból.
- Július 22-én a császári és az orosz csapatok éjjel felé visszavonultak a Székelyföldről, az utóbbiak Hétfalun keresztül és Alsó-Tömösön építették ki állásaikat.
- Következett a sepsiszentgyörgyi csata július 23-án.
- Július 22-től a világosi fegyverletételig Brassó az orosz hadműveletek kiindulópontjává, a seregek főhadiszállásává vált. E seregek egy része sarcolta meg Háromfalut a zajzoni dombra hordatva fel az enivalót. Ennek az emlékét őrzi a domb neve: *Muszka-aszta*.
- Július 30-án egy napi előkészület után csata Kőhalomnál. ■

Bemutatkoznak a:

Szabadságharc barcasági helyszínei

Kovács Lehel István: *Fellegvár*

A brassói Fellegvár. Itt raboskodott többek között Márton Áron és Keöpeczi Sebestyén József 1919-ben.

Kovács Lehel István: *A mozgó emléktábla*

Az RMDSZ Brassó megyei, brassói szervezetei, valamint az Apáczai Csere János Közművelődési Egyesület által 2002-ben a Fellegvár falára szánt emléktábla, amelyet csak úgy hagytak jóvá, ha nem szerepel a szövegben a „honvéd” szó, végül a Fellegvár tulajdonosa, arra hivatkozva, hogy magánterület, nem engedélyezte az emléktábla felszerelését a falra, így ezt jelen pillanatban az RMDSZ székházában őrzik.

Kovács Lehel István: *Bem-emléktábla*

Brassói Lapok. VIII. évf. 57. sz., 1902. március 22. 5. oldal:

Emléktábla Bemnek. Bem tábornok, a halhatatlan szabadsághős, a jeles hadvezér 1849-ben bevonult Brassóba, s a mai Búza sor 6-os szám alatt levő házban ütötte fel a főhadiszállását. Koós Ferenc nyugalmazott királyi tanfelügyelő és királyi tanácsos kérvényt intézett a szász presbitériumhoz, hogy engedje meg egy emléktábla elhelyezését. A presbitérium készségesen hozzájárult Koós kéréséhez, sőt tovább ment, elhatározta, hogy saját költségén fogja az emléktáblát elkészíttetni. A piros márványtábla ma már kész, s a búzasori ház faláról arany betűkkel és „ékes germán nyelven” hirdeti, hogy:

In diesem Hause
wohnte General Bem
im Jahre 1849 vom 21–24 März.

Szép a szász presbitériumtól, hogy a magyar szabadsághős emlékének táblát állított, de talán egy pár magyar szó is elfért volna a táblán, mert hát Bem a „magyar” szabadságért s így a magyar nyelvért küzdött, nem a németért.

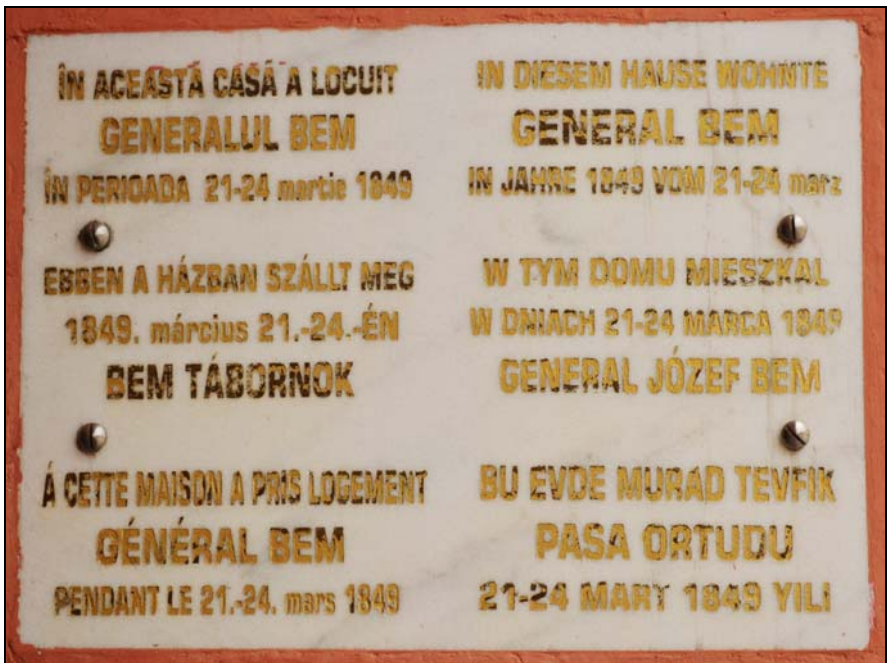
Hja, csakhogy a circum-spectus politika soha sem tudja megtagadni önmagát.

*

S pár sorral odébb, ugyanabban a lapszámban:

Ékes, piros márványtábla,
Arany betűk rajta,
Nem Ludwig Roth, Bem tábornok
Emlékének adva,
S mégis, mégis, Uram bocsásd,
Germán nyelven írva:
Bizony, bizony megfordul még
Bem apó a sírban.

Szaumó

Kovács Lehel István: Bem-emléktábla

Orbán József sírköve a bodolai temetőben

Felirata:

Nyugodjál csendesen
Te jó hűséges öreg szolgám.
Jóba rosszba megállottál
mellettem 34 esztendeig.

Orbán József tisztartó,
1848-as honvédnek
emlékül emeltette 1912-ben
[...]
... bethleni ...
Bethlen Polyxena

Szemerjai Károly síremléke a krizbai temetőben

Jenei István

Erdély visszavár

Jaj, lázverte lelkem: újra utazom,
de mégse elvadult, nemjárt utakon.
Dél-Erdély medrét túrja vonatom,
ha hozzátok indulok, kincseit kutatom.

Arad után Marost kerülgetem; balról
Máriaradna kettős tornya tekint rám,
s míg obligát könyvem olvasom, figyelmet parancsol
magos Déva vára; ha volna ócska parittyám

telibe találnám az elém oromló bércet,
de lám tovább suhan velem a vasbatár.
Piskit elhagyván szabad a határ s szemembe téved
múltunk veretes kegyhelye: Gyulafehérvár.

Balázsfalva már Nagy-Küküllő mente, lassú
pusztulásunk neves sírhalmánál magam vagyok.
Medgyes zászlakta vidékén feltör a honfibú;
Segesvárt Petőfi utolsó sóhaját hallhatod.

Estébe hamvad a nap, mire Brassót eléred.
Barátok várnak az újjá rombolt pályaudvaron.
Vár öreg Cenk is - felső sétányán újra feléled
a Csütörtöki séta, amíg élek a sort folytatom.

(Maradj meg magyarnak kicsiny brassai nemzet!
Téged Trianon századnyi időre mértén
román fennhatóságra, szilenciumra intett.
„A nagy világon e kívül” élj-halj büszkén,
de szerényen...)

Jenei István

Séta a Cenk alatt

Egy délutáni séta a Cenk alatt
barátaimmal örök emlék marad.
Fordítsd füled erdő hangja felé:
arcodba suhint a fény, úgy zengené
Ezer buja madárdal a vadon titkait,
míg bársonyos bódulat álomba ittasít.

Pavilon húse megóv tűző nap hevétől,
ifjú lelked előtör koros börtönéből.
Tedd félre gondjaid! Örülj annak,
mit emlékek távolából élni hagynak
melengető napsugarak téli fagyban,
míg szívedre békítő zárja kattan
a megnyugvást hozó jótékony derűnek.

Kovács Kendi Lehel
ueke@freemail.hu

Járjuk végig a Tömösi-szorost!

Az ország egyik legforgalmasabb útvonala vezet végig ezen a szoroson, amely a Predeáli-hágónál, 1000 m magasságban éri el a Kárpátok fő vízválasztó gerincét és a túoldalalon a Prahova völgyén vezet tovább Bukarest felé.

A völgyet, amelyben a Tömös vize folyik a Barcaság irányába, keletről a Nagy-kőhavas, nyugatról a Keresztény-havas meredek, erdős hegyoldalai fogják közre. Szűk, sziklás mederben, harsogva folyik a patak, sok helyen alig marad hely az országút és a vasút számára.

A prahova-völgyi út létezett már elég régen, hiszen Radu Pleşuvul (Mircea cel Bătrân fia) 1421-ben, II. Vladislav 1452-ben és Vlad Ţepeş 1476-ban megerősítik a brassói kereskedők kiváltságait erre az útra. De csak gyalogösvény volt, melyen lóháton is el lehetett menni. Sokáig a Regátban mértékegységként használták az „un cal povară, o jumătate de cal povară” (egy lóterü, fél lóterü) kifejezéseket. 1611-ben Radu Şerban hadai jöttek itt be Erdélybe, de a jelentősebb török, tatár hadak inkább a Bodzai-szoroson és a Töröcsvári-szoroson törtek be. Az első székérutat a Prahova völgyében Constantin Brâncoveanu idejében építették meg, amely a Sinaia és Comarnic közötti szakadékos, sziklás Posadai-szorost a Dâmboviţa völgyén kerülte el. Predeálon ekkor létesült az első vám. Az első igazi utat az orosz-török-osztrák háború idején, 1736–1739 között építették meg. Az osztrákok építették meg a hidakat,

szélesítették az ösvényt, hogy a legrövidebb idő alatt érjenek Bukarest-be. Ez a sebtében elkészült út azonban csak május–október között volt járható.

A Tömös völgyén egészen a Predeáli-hágó aljáig szekérrel járható út létezett a legrégebbi idők óta, hiszen a brassói szászok a Száraz-Tömös-patak folyásának felső szakaszából hozták az építőkövet a Fekete-templom megépítéséhez. Ez az út a Felső-Száraz-Tömös völgyében egészen a mai nagy vasúti alagút bejáratáig vezetett.

Út és vasút Alsótömösön, 1962

1790-ben, ha nehézkesen is, de beindult az első postajárat Brassó és Bukarest között. Ekkor lett postahivatal a tömösi vám. Az akkori út a Predeáli-hágó aljáig a maival azonos vonalon vezetett, itt azonban, rögtön a vasúti híd után nyugatra tért, s a Muchia Vlădețului-on a Fetifoiulcsúcs alá érkezett. Innen a Culmea Mare-n ment tovább s a Valea Joiței-en vagy a Valea Rașnoavei-en ereszkedett be a Prahova völgyébe. A mai országút 1846–1854 között épült meg Gärtner mérnök tervei szerint. Ezt az utat 1933–1934-ben egy svéd útépítő társaság aszfaltozta le. Ez a Bukarestet Brassóval összekötő műút volt az első ilyen út az országban.

Az országút a Tömös-völgyben végig a patakkal párhuzamosan, annak bal partján fut felfelé. Az úttól jobbra vezet a kétsávos vasútvonal, melyet 1879-ben építettek. A Predeáli-hágón van az ország legnagyobb vasúti emelkedése. Két alagutat is építettek ezen a szakaszon, az egyik 936 m, a másik 120 m hosszú.

Haladjunk végig a Tömösi-szoroson, Derestyétől Predeálig, a műutat követve. Derestyében található a 161. km-es kő, a sörgyár előtt. A derestyei sörgyár mögött van a vasúti állomás, mely a 300-as fővonalon van, Brassótól 6 km-re. Itt csak a személyvonatok állnak meg. A műút egy repülőhídon át keresztezi a vasútvonalat és a Tömös-patakot. A hídról lejövet fontos elágazáshoz érünk: az E60-as főút délre tart, míg jobbra visszakanyarodik az 1A országos főút, és a híd alatt átvezet Négyfaluba, ahonnan keletre tartva Ploiești-en csatlakozik ismét az E60-as főúthoz. Az elágazás után az út jobb oldalán benzinkút, motel, autójavító található. A benzinkúttal szemben, az út bal oldalán, attól kb. 100 m-re a Tatárhányás megmaradt része látható. A 160. km-es kőnél az út egy hídon átkel a Tömös-patakon. A híd előtt, balra egy makadámút vezet a Bácsfalu végében található Medve motelhez (kb. 1 km), valamint a Bolnokra vivő felvonó alsó állomásához (500 m). Ugyancsak a híd előtt, az út bal oldalán található a derestyei kemping és a hozzá tartozó vendéglő. Itt egy autókölcsönző is működik. Innen nagyon szépen látszik a Tömösi-szoros háttérében, a Bucsecs-hegységben, látványos sziklatornyokkal csipkézett Molnár-gerinc. A hídon túl, az út bal oldalán kezdődik egy aszfaltozott sétány, amely Malomdombig tart. Jobbra, egy vasúti híd alatt aszfaltos út vezet a pántlikagyárhoz, ahonnan visszajuthatunk Derestyébe, a vasút túlsó oldalán. Ez az út zsákutca az autóforgalom számára! Tovább haladva a főúton, hamarosan átmegyünk a Tömös-csatorna felett, majd újabb benzinkúthoz érkezünk, amely az út bal oldalán van. A 159. km-es kőnél a Kastély szállót láthatjuk, szintén az út bal oldalán. Ugyancsak baloldalt, itt kezdődik a hajdani Tartler-kert, amely 1 km hosszan egészen Malomdombig elkísér. Közben jobbra egy erdei út indul Noa felé, amelyen jelzett turistaösvény vezet az állatkertig. Innen szépen láthatjuk a Keresztény-havas sziklás csúcsát, melyet a négyfalusiak időjárásjelzőként tartanak számon: ha felhőbe burkolózik a fehér sziklacsúcs, akkor esős időre számíthatnak. Malomdombhoz a 158. km-nél érkezünk meg. Itt jobbra indul egy kezdetben aszfaltos, később makadámút a Sipoly-patakon fel. A legfontosabb nagykő-havasi turistautak a Bolnokra, a Jég-barlanghoz, a Csűr-kő-mezőre, a Medveszakadékhöz és a Létrás-szakadékhöz, valamint a Nagy-kőhavas csúcsa felé mind innen indulnak. A Malomdombi menedékház mindjárt a Tömös-patak túloldalán várja a látogatókat. Innen látható legszebben a Nagy-kőhavas fő gerincének északnyugati meredek, erdős, sziklás olda-

la. Jól megfigyelhető a Csorgó-havas, a csúcs az írott-kő, a Csűr-kő, a Kőkert-tető, a Szikla-sor és a Kőba-tető a Jég-barlang hatalmas sziklaszállal. A főúton tovább haladva nemsokára, balra, a Timtur szálloda és vendéglő tűnik fel. A 157. és 156. km között található az alsótömösi vasútállomás. Itt is csak személyvonatok állnak meg. Az állomás után, Alsótömös házai következnek, az út mindkét oldalán. Baloldalt még látható a hajdani Baranyai-féle csempekályhagyár néhány épületmaradványa. A mögötte levő Küllér-völgyön kb. 1,5 km hosszan fakitermelő út vezet fel a Csorgó-havas aljába. A Keresztény-havas felé indul innen jelzett turistaút. A 155. km kőnél újabb Keresztény-havas felé tartó jelzett turistaút indul. Néhány száz méterrel fennebb, az út bal oldalán benzinkút és motel található. Utána érkezünk a szoros legszűkebb részére. Itt található, szintén az út bal oldalán a Magyar-vár nevű sziklagerinc, amely valósággal elzárja a szorost. Itt a Tömös-patak, a műút és a vasút szorosan egymáshoz simul. A 154. km kő után balra, az Ördög-völgy torkolatában a Tamina egyetemista diáktábor található. A 153. km kőnél, szintén baloldalt az alsótömösi tábor épületei láthatók. 1990 előtt pionírtáborok működtek itt, most diáktáborok, konferenciák színhelye. A 151. km-es kőnél érkezünk a felsőtömösi vasúti megállóhoz. Itt is csak személyvonatok állnak meg. 100 m-rel fennebb, a Horvátka völgyén 1 km hosszú fakitermelő út vezet fel. A főút bal oldalán néha egy-egy nyaralóház látható, különben a patak és az erdő között sátorozásra alkalmas területek is vannak, ahol a tiltás ellenére, még manapság is, sokszor lehet vadkempingezőket látni. A vasúti megállótól 600 m-rel fennebb torkollik egy fakitermelő út a főútba, mely a Bánya-patak mentén messze felvezet a Nagy-kőhavas csúcsa alá. Itt indul felfelé a Tamina-vízeséshez vezető jelzett turistaösvény is. Nem sokkal fennebb torkollik a főútba az Alsó-Száraz-Tömös völgyén felvezető, kb. 1 km hosszú fakitermelő út. Fennebb az eddig szűk völgy kezd kitágulni, egyre több nyaralóház jelenik meg az út bal oldalán. Itt az eddig délnyugati irányból csörgedező Felső-Száraz-Tömös délre fordul, a műút és a vasút pedig tovább halad délnyugatra, a Vladuc-patak bal partján. A Felső-Száraz-Tömös mentén egy fakitermelő út vezet fel 6,5 km hosszan. Ez az út volt az, amelyen a brassói szászok a Fekete-templom építéséhez szükséges követ leszállították a városba. A 149. km-es kőnél a vasút a főút felett egy hídon átvezet az út bal oldalára, majd nagy kanyarulattal kelet felé tér, és nemsokára a Felső-Száraz-Tömös völgyében kapaszkó-

dik az alagutak felé. A műút egy kaszárnya és egy kolostor mellett halad el (mindkettő az út jobb oldalán van). Még láthatóak a hajdani felsőtömösi vám, és a hozzá tartozó laktanyák épületei is. Ezután a műút élesen kelet felé kanyarodik. Ezt a kanyart a brassóiak Don-kanyarnak nevezték el. Itt található a Tömösi menedékház. Innen jelzett ösvények vezetnek a Székely-rét menedékházhoz, valamint Predeálra, lerövidítvén a 4 km hosszú szerpentines utat. A kanyar után a főút elkezd a közel 150 m-es emelkedő leküzdését. Sűrűn követik egymást a meredek kanyarok, míg végre újból a vasút közelébe jutunk. Most már tőlünk balra és kissé felettünk van a vasútvonal. Az út mellett látható az útépítő Kari Gärtner mérnök mellszobra, arrább az első világháborúban itt elesett román és német katonák temetője, a második világháborúban elesett katonák emlékműve. Fenn, az utolsó nagy kanyarban, a 144. km-es kőnél, az 1916-ban itt elesett katona-költő Säulescu emlékszobra áll. Itt érkezik fel a főútra, a Tömösi menedékháztól induló jelzett turistaösvény is. Felettünk a hegyoldalba épített Rozmaring szálloda az első épület, amelyik jelzi, hogy megérkeztünk Predeálra. Pár száz méter után felérünk a Predeáli-hágó legmagasabb pontjára, mely egyben a Kárpátok fő vízválasztó gerincvonala is. 1918 előtt itt húzódott Magyarország és Románia határa. ■

*Felsőtömös – a YMCA-tábor
(Keresztyén Ifjak Egyesülete), 1942*

A régi Enciánok válogatott írásai
Encián, 1939. szeptember V. évfolyam, 9. szám

Iskolai kirándulás Brassó környékére

Kirándulás a Tömös-szorosba.

Dârste-Derestye községet elhagyja az országút és a vasútvonal bekarolyodik a Timiş-Tömös-szorosba. A szoros bejáratánál a szemlélő egy régi földhányást talál, amelyet Tatárhányás-nak neveznek. Az árpádházi királyok idején a szoros védelmét úgy látták el, hogy ilyen hatalmas gátat építve feldugták a Tömös folyót, a szoros felső részét ezáltal víz alá helyezve. A szoroson felfelé haladva jobbról a Postovarul-Keresztényhavas hegység vonulata, balról a Bolnok, majd a N.-Kőhavas szegélyezik a völgyet. Az impozáns képet a szoros felső végénél szembeötlő Bucsecs büszke sziklaormai zárják be. A Tömösi szorosból vezetnek az utak a Nagy-Kőhavasra, úgysz. több út visz a Keresztényhavasra is.

Mint klimatikus telep, Felsőtömös az utóbbi években erősen fellendült, csínos villáival sok idegent csábít oda.

A tömösi szoros történetéből.

A tömösi szoros egyrészt mint természeti szépség, másrészt pedig mint az egész Kárpátok legforgalmasabb útvonala is, megérdemli, hogy történetéből néhány adatot ismertessünk.

Már a 15-ik században volt itt szekérút, de a predeáli vízvásztón keresztül a Prahova völgyében csak gyalog, vagy lóháton lehetett közlekedni, hegyi ösvényeken. Járművekkel akkor még a bodzái és töröcsvári

szorosokon jártak keresztül, ezeken a szorosokon bonyolították le az áruforgalmat a brassói kereskedők és az iparosok, akik termékeikkel elárastották a Balkánt, le Görögországig. Az első vámhivatalt a szomszédos Prahova völgyében Alexandru cel Rău állította fel 1593-ban. Szekérút a predeáli hágón nem vezetvén keresztül, a kereskedők pórtékájukat lovak hátára, kötözve tették meg az utat a Prahováig.

1611-ben Radu Șerban serege még hegyi ösvényeken jön át Weiss Mihály brassói királybíró segítségére a Báthori Gábor elleni háborúban. 1736–39-ben, a török-orosz háború idején, amikor osztrák katonaság vonult Bucureștibe, építik az első szekérutat. 1790-ben már postaszolgálat indul a szoroson keresztül, 1802-ben, az Ypsilanti-felkelés idején Mihalache Suțu herceg 70 000 emberével együtt Brassóba menekült, Pusvante basa bossúja elől. Az út akkor még alig volt járható, Sinaian túl, a Prahova völgyében életveszélyes volt a szekerezés.

A mai országutat 1846–51-ig építették, 1933–36-ban pedig az ország legmodernebb aszfaltútvá alakították át. A tömösi szoros a vasúti vonal megnyitásakor, 1879-ben átvette a teljes forgalmat a szomszédos bodzai és töröcsvári szorosoktól. 1849-ben itt jött át Lüders orosz tábornok 28 000 főnyi hadseregével a szorongatott osztrák armádia segítségére és a felsőtömösi Honvéddomb környéke nagy ütközetek színhelye volt.

Jakab Antal ■

A Magyarvár a Székelyföld leírásában

Az ENCIÁN vicces oldala

Történetek „brassói” turistákkal

A brassói turistacsoport megindultan szemléli a idilli Hargitát. A távolból egy juh nyáj közeledik, pásztoruk János bácsi, akit a turisták könnybe lábadó szemmel csodálnak, minthogy ez valószínűleg teljes harmóniában él a természettel. Az egyik turista megszólítja az öreget:

- Aztán adnak-e tejet ezek a juhok?
- A fehérek adnak – feleli János bácsi.
- És a feketék?
- Hát, azok is.
- És gyapjút adnak-e ezek a juhok?
- A fehérek adnak.
- És a feketék?
- Hát, azok is.
- De hát János bácsi, miért tesz mindig különbséget a fehér és a fekete juhok között?
- Mert a fehérek mind az enyémeik.
- És a feketék?
- Hát, azok is.

•

Az öreg székely bácsi ül a havasi legelőn, mellette bóklászik egy kutya. Arra sétál egy brassói turista, nézegeti a kutyát, majd megkérdi:

– Harap a kutyája?

– Az enyém ugyan nem.

A turista meg akarja simogatni a kutyát, de az jól beleharap a kezébe.

– Maga azt mondta, hogy nem harap a kutyája, és mégis majdnem széttépte a kezem.

Mire az öreg:

– Aha... de ez nem az én kutyám...

•

Megy a székely a kocsival az úton, mikor megszólítja egy turista:

– Bátyám, messze van Brassó?

– Nincs messze – feleli a székely.

A turista kérdi, hogy felülhet-e, mire a székely mondja, hogy felülhet. Eltelik egy óra, két óra, még mindig mennek. Végül a turista nem bírja tovább és megkérdezi:

– Bátyám, messze van még Brassó?

Mire az öreg:

– Most már messze...

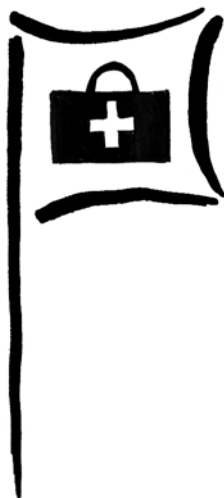
•

A vén Ambrus bá térdig áll az Oltban oszt halászik. Ott halad el egy brassói turistacsoport, há' nézik, majd egyikük odaballag, gondolja, szívatni fogja az öreg székelyt.

– Hallja-é bácsi, isznak-e a halak vizet?

Az öreg megvakarja a fülét, nyel egyet, majd aszongya:

– Hát hogy isznak-e, azt nem tudom, de hogy alkalmuk van rá, az biztos. ■

Kiss Istók Margit
kis.margit@yahoo.com

Kirándulási „házipatika”

Ha rövidebb vagy hosszabb túrára készülődünk okvetlenül felmerül az a kérdés is, hogy milyen gyógyszereket vigyünk magunkkal a kirándulásra? Ha bárhová utazunk, egy nagy csomag gyógyszert viszünk magunkkal, és általában érintetlenül hozzuk haza a csomagot, de az is igaz, hogy ha valamit kifelejtünk, az biztos, hogy kellett volna.

Foglaljuk össze a továbbiakban, hogy mire érdemes leginkább odafigyelni, ha utazáshoz, túrához gyógyszereket válogatunk. Természetesen, ha valaki valamilyen akkut vagy krónikus betegségben szenved, az okvetlenül vigye magával a megfelelő adagban a gyógyszerét! Különben pedig:

- Láz- és fájdalomcsillapító:
 - *ibuprofen* (Ibalgin, Nurofen) – éhgyomorra nem jó bevenni, vagy
 - *paracetamol* Panadol, Paramol, Efferalgan), vagy
 - *metamizol* (Algocalmin, Novocalmin)
- Megfázás esetén:
 - Fervex, Coldrex, Bioflu, Parasinus
- Antibiotikum:
 - Amoxicillin – Ospamox
 - Penicillin – Oспен

- Szopogatótabletta:
 - Hexoraletten, Strepsils, Tantum verde, Neo Angin
- Orrcsepp:
 - Vibrocil, Afrin, Bixtonim
- Szemcsepp:
 - Nostamine, Visine, Tobradex
- Görcsoldó:
 - No Spa, Buscopan, Scobutil
- Hasmenés ellen:
 - Ercefuryl, Furazolidon, Smecta
- Gyomorsav-semlegesítő:
 - Rennie, Maalox, Dicarbocalm
- Allergia ellen, szúnyog- vagy méhcsípés esetén:
 - Zyrtec csepp, Alerid, Fenistil gél, mentolos rázókeverék
- Bokaficam, kisebb ütések, izomláz:
 - *ketoprofen* (KetoSpray, Fastum gél, Profenid) – utána nem szabad napfénynek kitenni a kezelt bőrfelületet!, vagy
 - *diclofenac* (Diclac, Clafen kenőcs)
 - mentolos tapasz, gumifásli
- Sebre:
 - oxigénes víz, Betadine oldat, sebtapaszok, steril géz, fásli

Gyerekeknek ugyanezeket a gyógyszereket lehet vinni, a nekik megfelelő formában, pl. felnőttek Nurofen tablettá, a gyerekek Nurofen szirup, vagy felnőttek Metamizol tablettá, gyerekek Novocalmin kúp.

Kívánjuk, hogy senkinek ne legyen szüksége a fenti gyógyszerekre, hanem kellemes, baleset- és betegségmentes legyen a túra, az utazás. ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Czetz János nyomában – kalandozások a Jó Szelek Városában

494 évvel azután szállt le dübörgő Jumbo Jetünk Buenos Airesben, miután az első európai hajó horgonyt vetett a La Plata torkolatvidékén. Bukarestből a román légitársaság Ploiești nevű gépe repített Madridba, ahol 8 óra alatt látogathattuk meg a királyi palotát, a székesegyházat, a Pradót, valamint a bikaviadalok nagy arénáját.

Az argentin légitársaság gépe éjjel vágott neki az észak–dél iránynak, és kissé nyugatra tartva 5 időzónát szelt át. 12 órán át sötétségbe sötétségbe száguldott közel 1000 km/h óra sebességgel 11 600 m magasságban a gépmadár, és mindenki aludt, amikor átléptük az egyenlítőt; a Coriolis-erő megfordulását csak reggel érzékelhettük.

Fél hatkor érkezünk meg, de csak 8-kor virradt. Buenos Airesben késő őszt volt. Nyoma sem volt az otthoni júniusi éghajlatnak, a hőmérő higanyszála alig emelkedett 10–12°C fölé, mégis a meleg szellő kellemes hőmérsékletet varázsolt a város fölé.

A repülőtéren pénzt váltottunk, térképet kértünk. Nem rendelkezünk kellő terepismerettel a 14 millió lakosú, 203 km² területű, São Paulo után Dél-Amerika második legnagyobb városában, így taxi mellett döntöttünk.

Útban a város felé érintettük a 24 sávost Panamericana autópályát, amely a Tűzföldtől Alaszkáig hosszában szeli át a három Amerikát. Már az autóból kezdtünk ismerkedni a várossal. Első látásra ugyanazok a

globalizált szolgáltatások, reklámok, nagyvállalatok, multik, autók stb.; csak a természet nem globális: teljesen mások a fák, a cserjék, a madarak, az éghajlat.

„Egyike a Föld legszebb, legrendezettebb városainak” – írta még az 1930-as évek elején Cholnoky Jenő.

Szépségével az autópálya egyik hídján talákoztunk először. A magasból jól látszottak La Plata, az ezüst folyó, a modern felhőkarcolók, de a klasszikus épületek is a barokktól a legújabb irányzatokig.

Móló a Rio de la Plata-n

A 125 km széles folyót, melynek a vize dagálykor visszafelé folyik, enyhén hullámzó tengernek néztük. Kikötője a világ egyik legforgalmasabb kikötője, annak ellenére, hogy a város 400 km-re van az óceántól, és ami miatt a város lakóit az argentinok csak „porteños”-nak („kikötőbelieknek”) nevezik. Valószínű, hogy 1516-ban Juan Díaz de Solís is tengernek nézte a torkolatot, de a behajózás után édes víz fogadta. Expedíciója hamar véget ért a bennszülöttek támadása miatt, így magát a várost 1536-ban Pedro de Mendoza alapította, a nevét pedig a nagy aranyvadász lelkésze, Virgine de Bonaria, a Jó Szelek Úrnőjének nagy tisztelője adta: *Ciudad de Nuestra Señora Santa María del Buen Ayre*. A város csak öt évig tudott ellenállni a folyamatos támadásoknak, a második városalapítás viszont életképesnek bizonyult és Buenos Aires roha-

mos, töretlen fejlődésnek indult. Juan de Garay 1580-ban alapította itt *Ciudad de la Santísima Trinidad y Puerto de Santa María de los Buenos Aires* néven városát, és nem sejtette, hogy fergeteges történetbe kezd: virágzó csempészipar, szabad kikötő, visszavert brit inváziók, a nagy májusi forradalom, a spanyol király elűzése, a függetlenség kikiáltása 1816-ban és fővárossá való kinevezése, a francia, majd angol tengeri blokád, az I. világháború, amely után a város az európai emigráció kedvelt célpontja lett, a II. világháború első tengeri ütközetének helyszíné, a peronizmus bölcsője, majd a katonai junták kora, a demokrácia, az 1994-ben autonóm városi rangra való emelés, a 2001-es nagy gazdasági csőd, majd a talpra állás, és a fejlődés újbóli beindulása.

A Kongresszus épülete

A város rendezettségét a „*cuadra*”-rendszer adja. Buenos Airest Juan de Garay mérnökei tervezték. Az utcák észak–dél, illetve erre merőlegesen kelet–nyugat irányúak. Két utca között egy-egy „*cuadra*” helyezkedik el: egy ház sor, amelynek hossza 100–130 m. Az egész város így egy négyzetháló, egy óriási sakktábla látszatát kelti. A házak számozása úgy történik, hogy az első „*cuadra*”-ban 1-től, a másodikban 101-től, a harmadikban 201-től kezdődik stb. A kelet–nyugat számozás 0. utcája a kikötővel párhuzamos, a rakparton húzódik végig, így egy tetszőleges házszámból mindig tudhatjuk, hogy milyen távol van a kikötőtől. Példá-

ul, ha egy háznak a száma 6180, akkor ez a kikötőtől mintegy 6,2 km-re van.

E gondolatsor közepette taxink lassan megérkezett a belvárosba, az Aráoz utca 1857 szám alá, a Mindszentynumba, az Argentínai Katolikus Magyarok Szövetségének zarándokházához.

De mi céllal utaztunk Argentínába? A Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem oktatójaként már 2009 decemberében jelentkeztem a 2010. június 6–9. között Buenos Airesben tartandó nemzetközi konferenciára, melyen szekciónk tematikája a vágási és pakolási feladatok voltak. A bejelentkezés elfogadása után elejét vette a szokásos készülődés: repülőjegy vásárlás, szálláskeresés és foglalás, a dolgozat, bemutató megírása stb. A június 2-re szóló repülőjegy jóval olcsóbb volt, így négy nappal korábban utaztunk ki. Szállás terén – egy hirtelen ihletől vezérelve, ami nem volt más mint egy argentinai magyar zarándok interjúja a csíksomlyói búcsún – rákerestem az interneten az argentinai magyarokra. Így akadtam a Mindszentynumra és ott foglaltam szállást.

Az elnöki palota

A spanyolok és olaszok uralta városban jelentős kisebbséget alkotnak a németek, az arabok, a zsidók, az örmények, az oroszok, a keleti népek és a magyarok is. Három hullámban – az I., a II. világháború és az 1956-os forradalom után – jelentős magyar emigráció indult Argentínába, a különböző becslések szerint jelenleg 12 000–40 000 magyar él az

országban. Az Argentínai Magyar Hírlap főszerkesztő asszonya, Haynal-né Kesserű Zsuzsanna szerint mintegy 30 000 magyar származású él az országban, közülük 3000-en még ma is jól beszélnek magyarul, és 300-an tevékenykednek valamilyen szervezetben. Van Szent Lászlóról elnevezett iskola, cserkészszövetség, léteznek magyar egyházközségek, van könyvtár, magyar klub, vendéglő stb. A történelem során Argentína sokat köszönhetett a magyaroknak.

Hidak a kikötőben

A leghíresebb „argentin magyar” az 1848/49-es szabadságharc honvédtábornoka, Bem vezérkari főnöke, a Gidófalván született Czetz János, aki a világosi fegyverletétel utáni bujdosásai befejezéseként Buenos Airesbe menekült, itt részt vett a katonaság megszervezésében, katonai akadémiát, katonai földrajzi intézetet alapított, amely az ő irányítása alatt feltérképezte egész Argentínát. A Palomar-i akadémia ma is a nevét viseli.

De kövessük végig bővebben is Czetz János életútját.

1822. június 8-án született a Szentgyörgy melletti Gidófalván.

Édesapja korai halála után hétévesen bekerült a kézdívasárhelyi katonai nevelőintézetbe, ahol latin és német nyelvet, földrajzot és földmérést tanult. Ezt követően a bécsújhelyi Theresianum Katonai Akadémiát végezte el kiváló eredménnyel évfolyamelsőként. 1842-ben a 62. gya-

logezred hadnagya lett. Méltánytalannak érezte, hogy a magyar anyanyelvű katonákat is német nyelven vezényelték, és könyvet írt *Magyar Hadnyelvtan a császári és királyi osztriai hadsereg tisztjei számára* címmel. 1846-tól áthelyezték a bécsi Földrajzi- Térképészeti Intézethez és 1848 júliusában innen jelentkezett a szerveződő honvédseregbe, annak ellenére, hogy ez a császári hadseregben szépen induló katonai karrierjének a végét jelentette. 1848. október 30-án az erdélyi csapatok ideiglenes parancsnokának, az őrnaggyá előléptetett Czetz Jánost nevezték ki. Feladata a mintegy tízezer főt számláló sereg újjászervezése és kiegészítése volt. Ezt példás lelkiismeretességgel el is végezte, így mikor Bem tábornok november 29-én átvette az erdélyi hadtest parancsnokságát, már december 18-án meg is tudta indítani az ellentámadást. Czetz János Bem vezérkari főnöke, hadműveleti terveinek kidolgozója lett. Bem 1849. február 12-én ezredessé léptette elő, majd április 8-án megkapta a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályát. Jelentős érdemeket szerzett Nagyszében bevételénél, 1849. március 11-én, ezért Bem tábornoki kinevezését javasolta, amit az Országos Honvédelmi Bizottmány májusban hagyott jóvá. Czetz János lett a honvéd haderő legfiatalabb tábornoka. Március 2-án Bem távollétében ő vezette a győztes medgyesi ütközetet. Bem bánási hadjárata idején az erdélyi hadsereg megbízott parancsnokaként tevékenykedett. Május 29-én lovasbalesetet szenvedett, és a későbbi hadműveletekben már nem vett részt.

Tigre – a delta kapuja

Busz Buenos Aires-ben

A világosi fegyverletétel után 1850 tavaszáig Magyarországon bujkált, majd Németországba menekült. Az emigráció keretén belül sokáig élt Párizsban, Törökországban majd Svájcban, ahol Mont Cenis-i vasút építkezésén is dolgozott. Spanyolországban ismerkedett meg későbbi feleségével. Évtizedes vándorlása 1860-ban ért véget, miután feleségének köszönhetően új hazára talált Argentínában. Nem is akárkit vett el feleségül, hiszen Sevillában Juan Manuel O. de Rosas tábornok leányával, Argentína akkori elnökének húgával ismerkedett meg. Ettől kezdve már Juan Fernando Czetz néven tevékeny részt vállalt az argentin katonai-műszaki életben, de tábornoki rendfokozatát sohasem kapta vissza, ezredesként szolgálhatott a magyarországi születése miatt. Számos névvel fémjelzett feladat került be Argentína történelmébe, hiszen feltérképezte az ország Paraguay-jal és Brazíliával határos vidékét és emellett számos vasútvonal építkezését is ő irányította. Ő alapította az argentin katonai földrajzi intézetet, amely az irányítása alatt egész Argentínát feltérképezte. A Palomarban lévő Buenos Aires-i Katonai Akadémiának (Collegio Militar de la Nación) 25 éven át volt igazgatója. A Paraguay elleni háborúban (1864–1870) részt vett a hadműveletek irányításában. Czetz jó barátságban volt Asbóth Sándorral, Kossuth Lajos egykori segédtszjtjével, aki 1866 és 1868 között az Amerikai Egyesült Államok argentinai és uruguayi nagykövete volt. Hosszú és tartalmas é-

letút után 1895-ben vonult nyugállományba. Argentínában nagy tisztelet övezte, 1904-ben bekövetkezett halála után a katonai akadémia előtt ember nagyságú ércszobrot állítottak emlékére.

Régi és új

Argentína történelméhez, Czetz Jánoson kívül más magyarok is derekasan hozzájárultak. Orosz László jezsuita szerzetes alapította az első dél-amerikai nyomdát a XVIII. században, vagy azt, hogy Buenos Airesről az első hiteles leírást Gáspár Ferenc hajóorvos készítette, aki az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének szolgálatában hét éven át járta a tengereket. Argentína és Uruguay minden részletet kielégítő leírását 1988-ban jelentette meg Balázs Dénes.

Az argentinai magyar közösség a helyi hatóságokkal közösen 2004-ben avatta fel a Plaza Hungría-t, a Magyar Teret, amelynek központi eleme a Magyarok Világszövetsége ajándékozta székely kapu, Czetz faragott arcképével, és Szent István király mellszobra.

Szállásunk elfoglalása után a térkép és útleírások segítségével be terveztük a napi programunkat. A korai sötétedésre való tekintettel – 18 óra után már sötét volt – reggel a várost látogattuk, este folytattuk készülődésünket a konferencián tartandó előadásra.

Sült argentin marhahúsból álló ebédünk után máris elindultunk várost nézni. Hamarosan rájöttünk, hogy az *Előttem van Észak, / Hátam mögött Dél, / Balra a Nap nyugszik, / Jobbra pedig kél* mondóka igen-

csak sántít a déli féltekén, hisz ott délben a Nap nem Délen, hanem Északon van, így rögtönözve átírtuk, hogy találjon a térképpel.

Buenos Aires fő artériája, a világ egyik legszélesebb utcája az Avenida 9 de Julio. A 125 m széles főúton számos teret alakítottak ki, egyike ezeknek a Plaza de la República, amelyiken 1936. május 23-án, a város alapításának 400. évfordulóján avatták fel a 67,5 m magas obeliszket. Ugyanerről a térről nyílik az északi átló, az Av. Roque Sáenz Peña, amely elvezet a Plaza de Mayo-ra. Körös-körül modern üvegépületek váltakoznak klasszikus és eklektikus épületcsodákkal. A Május Tér a város főtere, melynek látványosságai a katedrális, a Mayo piramis, Manuel Belgrano tábornok lovas szobra, a városháza és a rózsaszín elnöki palota, melynek északi udvarán áll Kolumbusz szobra, és amely körül majdnem minden nap különböző tüntetéseket szerveznek.

Az Obelisz és az Avenida 9 de Julio

A Május Térről kiinduló Av. De Mayo a Plaza de los Dos Congresos térbe torkollik. Itt található a Kongresszus épülete, a washingtoni Capitolium pontos, de kicsinyített mása. A tér híressége – a számos szobor mellett – az 1926-ban felállított nagy ingaóra, amely 500 kg súlyú ingájával a Big Ben-t idézi, valamint a Molino kávéház, amelynek homlokzata a régen itt működő szélmalmost mintázza.

Buenos Aires másik híres tere a Plaza Lavalle, amely a Teatro Colónnak és az Igazságügyi Palotának ad helyet. Buenos Aires jelentős kultu-

rális központ. Rengeteg múzeuma és könyvtára, valamint színháza és mozija van.

Talán nincs a világon még egy olyan város, ahol ennyi szobrot és szökőkutat lehet megcsodálni, mint itt. Egyeteme Dél-Amerika egyik legnagyobb oktatási intézménye, mely eddig öt Nobel-díjast adott a világnak.

Városlátogatásainkat úgy terveztük, hogy busszal vagy metróval elmentünk egy kiválasztott pontig, ahonnan aztán gyalogolva igyekeztünk minél több helyet bejárni. A várost hét metróvonal szeli át, de mivel azokat az angolok építették – a közutakkal ellentétben –, a bal oldali közlekedés szabályai érvényesülnek ott. A buszhálózat is igen kiterjedt, viszont a fő gond az, hogy csak az igen ritka fémpénzzel lehet a sofőr mögött elhelyezett automatákból jegyet vásárolni, így valósággal gyűjteni kell az érméket.

Caminito

A szombati napot Tigre és a Paraná folyó deltájának meglátogatására szántuk. A Buenos Airstől 28 km-re fekvő Tigre a delta kapuja. Hatalmas piacán találkoznak a nagyközönséggel először a delta szigetvilágában hagyományos módon elkészített termékek. A csatornákat hajók és vitorlások járók, szigeteire nyaralókat építettek a csendre vágyók.

Vasárnap megkezdődött a konferencia, így a szerdai hazautazásig csak a keddi napot tudtuk városlátogatással tölteni. Ekkor a kikötőt és

Buenos Aires „művész-negyedét”, a színpompás Caminito-t látogattuk meg. Vendéglőibe az argentin tangó dallamai csalogatnak és itt ettünk először *empanada*-t és szürcsölgettünk *mate*-t.

A Plaza Hungría. Jakab Nándor felvétele

Szerdán már a 8-as busszal merészkedtünk kimenni az ezeizai Ministro Pistarini repülőtérre. A busz két és fél óra alatt jutott el városi végállomásától a repülőtérig, úgy hogy útjának nagy részén az Av. Rivadavia-n ment végig.

Gépünk ismét éjszaka szelte át az óceánt, utunkat az Egyenlítőig Dél Keresztje vigyázta, hogy majd átadja helyét az itthon oly jól megszokott Sarkcsillagnak. ■

Fotók: *Kovács Lehel István*

Domokos Melinda
domokosmelinda87@yahoo.com

A Bem József emléktábla története

Magyarok, szászok és románok, nyújtsatok egymásnak testvérileg kezet!

A viharos történetű emléktábla históriája akkor kezdődött, amikor 1895-ban Bem József tábornok tiszteletére egy német feliratú táblát helyezett el a szász presbitérium a Búzasor 4. szám alatti Christoph (Czeides) házra. Az 1848-as forradalom és szabadságharc emlékét hordozza ez a tábla, ugyanis a tábornok 1849. március 20-án szabadította fel Brassót honvéd csapataival. Az emléktábla helyének kiválasztását az igazolja, hogy a tábornok ebben a házban szállt meg, és ennek erkélyéről szólt a brassóiakhoz. Beszédét németül tartotta meg, amelyet román és magyar nyelvre fordítottak. Szavai napjainkban is megszívlelendők: „Magyarok, szászok és románok, nyújtsatok egymásnak testvérileg kezet, távoztassatok minden nemzeti gyűlölséget és boldogok lesztek!”

Az akkori emléktábla felállításának szorgalmazója Koós Ferenc Magyar Királyi Főtanfelügyelő volt, tiszteletben tartva Bem József azon tétét, hogy Brassó felszabadításakor nem sarcolta meg a várost. Csupán 4000 forintot kért, ami annak idején kis összeget jelentett ahhoz viszonyítva, hogy az osztrák Puchner Kolozsvár elfoglalásakor 200 ezer forint hadisarcot igényelt.

Mivel abban az időben a szászokon kívül nem igazán engedtek be másokat a városba, német nyelven készítették el az emléktábla feliratát, amelynek szomorú sorsa az lett, hogy a vasgárdisták vagy a kommunis-
ták utólag levették.

Az eredeti Bem-emléktábla

A '90-es évek elején az RMDSZ létrehozta a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaságot, mint szaktestületet, amelynek alelnöke, Orosz József kutatásai során 2002-ben felfedezte a levett emléktáblát a Brassó megyei Történelmi Múzeumban. Nem mellékesen, ugyancsak az ő kutatásainak köszönhetően derült fény az Árpád szobor maradványára is, amely szintén a múzeumban hevert. Ennek következtében Orosz József elindította az emléktábla visszaállításához szükséges eljárásokat. Radu Ștefănescu, a Múzeum igazgatója szóbeli ígéretet tett arra vonatkozóan, hogy ha megadják a szükséges engedélyeket, kiadja az emléktáblát. Ezt később írásbeli engedéllyel is megerősítette. Mi több, nem kifogásolta

azon javaslatot sem, hogy magyar és egy román felirattal kiegészítve tegyék ki azt.

A négynyelvű tábla avatója

2003-ban Orosz József külföldre távozott, akkor Szente László, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság titkára díjmentesen elkészítette az emléktábla felállításához szükséges dokumentációt és kikérte az emléktáblát a múzeumtól. Első lépésként 2003-ban egy pályázatot nyújtott be a Communitas Alapítványhoz, amely kerethiány miatt lett visszautasítva. Ezzel együtt megkezdődött a visszautasított kérések sorozata, amely éveken keresztül tartott. 2004-ben a Megyei Tanácshoz tették le a kérést. 2005-ben urbanisztikai bizonylatot vettek ki a polgármesteri hivataltól, 2006-ban engedélyt kértek a szász evangélikus egyháztól, amelynek tulajdonába tartozik az épület, és egy évre rá adták a beleegyezésüket. A Kulturális Minisztérium 2006-ban két alkalommal is elutasította a kérést, végül 2008-ban hagyta jóvá. Időközben lejárt az urbanisztikai bizonylat érvényességi határideje, ezért 2006-ban újat kellett igényelni. A Kulturális Minisztérium megadta ugyan az engedélyt, de nem igazán ölelte a magyar felirat ötletét, ami fölött sokáig folyt a vita. A sok huzavonáról Szente László annyit mondott: „Szép és jó dolog, ha valaki egy nemes cél érdekében meg akar valósítani valamit, de ha nincs rá lehetőség, keret és engedély, akkor nem tudja véghezvinni. E-

zért kellene az embereink ilyen helyekre, hogy az ilyen ügyeket elősegítsék. Mi egy megalapozott történelmi háttérrel rendelkezünk Brassóban, de ha nem hangsúlyozzuk állandóan ki, hogy mi itt voltunk, itt élünk és jelentős események vannak számon tartva történelmünkben, és ha ezt nem tudatosítjuk a román többséggel, akkor jövővényeknek leszünk továbbá is tekintve. Ez az emléktábla is jelzi, hogy nem bevándorlók vagyunk, hanem őshonos nemzet.”

Kelemen Hunor a táblaavatón

Az események láncát tovább követve Kovács Attila, az RMDSZ Brassó megyei szervezetének elnöke és Szente László, mint városi tanácsos tárgyalásokat folytattak a Brassó Megyei Tanács elnökével, Aristotel Căncescuval, ahhoz, hogy végre javunkra billenjen a mérleg. Kemény vita folyt arról, hogy Bem József tulajdonképpen forradalmár volt-e vagy zsoldos. A Kulturális Minisztérium – Kultúra és Nemzeti Kulturális Örökségi Osztály bizottsága jóváhagyását adta, kikérve a Belügyminisztérium keretében működő Nemzeti Irattár történészének véleményét Bem Józsefről és az itt történt 1848–49-es eseményekről. Ennek során bebizonyosodott, hogy Bem nem sarcolta meg a várost, hanem megpróbálta a szászokat és a románokat a magyar forradalom mellé állítani. Ekkor alapította a Brassói Lapokat is, amelynek Veszely Károly lett a főszerkesztője, illetve a Cezar Bolliac vezette román nyelvű Expatriatul újságot

és a Kronstädter Zeitung német újságot Max Moltke főszerkesztővel. Az újságok mind Bem rendeletére jöttek létre és a Kolostor utca 7. szám alatt nyomtatták ezeket. Sente László városi tanácsos, városi RMDSZ elnök megjegyezte, hogy arra a házra is kellene emléktáblát állítani mindhárom főszerkesztő tiszteletére, ha a jövőben lesz erre lehetőség.

*Sente László, Kisvári Tamás,
Sógor Csaba, Christian Plajer*

Visszatérve az engedélyek fonalához, végül egy politikai áttörés következtében a Megyei Tanács elnöke is jóváhagyta a tervet. A Brassó városi polgármesteri hivatalon az ügy nem ütközött ilyen akadályokba, George Scripcaru polgármester az engedélyt kifogástalanul kiállította. És ezennel már csak kétórányi munka maradt hátra, hogy a négy nyelvű emléktáblát felszereljék a Christoph ház falára. A Varga Gyula vezette APMEZ cég végezte el ingyen a munkálatot az RMDSZ kerületfelelős, Hanke Rezső és Pál Tibor segítségével. Érdekes módon, első alkalommal került sor arra, hogy egy rendőrfőnök fölülvizsgálta a munkálatok folyamatát. Ezen is túllépve, 2008. március 15-ére, hatévnyi harc után a megfelelő helyén díszelgett az eredeti német nyelvű tábla egy négynyelvű (román, magyar, német, francia) tábla kiegészítésében.

A leleplező ünnepségre tiszteletbeli meghívást kapott a magyar katonai attasé, Kisvári Tamás alezredes és a lengyel nagykövet, Jan Pali-

seszki, akik részt is vettek az eseményen. Ugyanakkor meghívást kapott a francia katonai attasé, a francia, török és osztrák konzul, Borkai Zsolt Győr testvérváros polgármestere, Törzsök Erika a Miniszterelnöki Hivatal – Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának Főigazgatója, akik különböző okok miatt negatívan válaszoltak a meghívásra. A megnyitót Sente László, RMDSZ Brassó városi elnök tartotta, ünnepi beszédet Kovács Attila akkori parlamenti képviselő, az RMDSZ Brassó megyei szervezetének elnöke, Sógor Csaba európai parlamenti képviselő, Kelemen Hunor jelenlegi szövetségi elnök és a tiszteletbeli meghívottak mondtak az igencsak különleges március 15-ei ünnepségen. Az emléktábla felszentelését dr. Nagy György Attila római katolikus plébános és Christian Plajer szász evangélikus főesperes, a Fekete Templom parókusa végezte.

Viszont a hosszú munka gyümölcsét nem sokáig lehetett élvezni, hiszen két hét sem telt el az emléktábla avatása óta és le is verték azt. De ez a vandál tett csak többre és jobbra adott teret, hiszen az új tábla, amelyet a már meglévő engedélyek alapján állítottak újra fel, már hat nyelven hirdeti Bem József emlékét: az előbbieik kiegészítésében lengyel és török nyelven is.

A hatnyelvű emléktábla felszerelése

A román, magyar, német, francia, lengyel és török feliratokat igazolja Bem József életének fonala. 1794-ben született Tarnow helységben Lengyelországban, 1809-ben a varsói Tűzér és Műszaki Iskolába iratkozik, melynek később tanára lesz. 1812-től Napóleon oroszországi hadjáratban tűzérhadnagy, Gdansk védelmezéséért francia Becsületrenddel tüntetik ki, 1815-től a Lengyel Főkormányzóság hadseregének tűzér századosa, 1830-31 között részt vesz a lengyel szabadságharcban, majd Párizsba emigrál. 1848-tól Galícia, majd a bécsi forradalom fegyveres erőinek főparancsnoka, 1948. november 3-ától a magyar forradalom győzelméért harcol, 1849-ben az erdélyi hadsereg parancsnoka lesz, ezt követően Törökországba menekül, ahol egy ideig Konstantinápolyban az oszmán hadsereg modernizálását irányította, majd Murad Tevfik pasa néven a mai Szíria területén fekvő megszállt Aleppo katonai helytartójává válik. Hamvait 1929-ben hazaszállították Lengyelországba, útközben Budapesten a Nemzeti Múzeum előtt is felravatalozták koporsóját.

Íme, hány nemzet büszkélkedhet egy ilyen emberrel, mint Bem József. Erre vonatkozóan már csak az toldaná meg pozitívan az emléktábla történetét, ha az elkövetkezendőkben lesz egy olyan március 15-ei brassói ünnepségünk, amelyen részt vesznek mindazon nemzetiségek előljárói, amelyek valamilyen módon magukénak tekintik Bem Józsefet. ■

Erről az erkélyről szólt Bem a brassóiakhoz

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

A tömösi honvédemlék

Emlékkő, Magyar-vár, Magyarok vára, Magyar-sánc, Honvéd emlék, tömösi emlékmű, monumentul honvezilor – Brassó környékének egyik legtöbb nevű helye, a Brassó vidéki magyarság legismertebb emlékműve.

A műemlék állítását a Magyar Mérnök- és Építész Egylet 1879-ben brassói vándorgyűlésén határozta volt el az 1849. június 19–20-i tömösi csata hősi halottainak emlékére.

Tömösi kiránduláson résztvevő mintegy 150 fős tagságnak tett indítványát ismételte meg ezt követő gyűlésükön a szervezet akkori titkára Swarzel Sándor, amit egyöntetűen elfogadtak. 1879-ben a neves Ybl Miklóst keresték meg az emlékmű tervezésére, és Hofhauser Antal budai építész ajánlkozott az anyag díjtalan leszállítására valamint az építkezési munkálatok vezetésére. Az egyesület csak a munkálatok vezetését fogadta el, mert a tagság közös hozzájárulással akarta az emlékművet megvalósítani. Az emlékmű feliratát az egyesületi elnökség szövegezte meg:

1849. A HAZA VÉDELMEBEN ITT ELVÉRZETTEKNEK
A MAGYAR MÉRNÖK ÉS ÉPÍTÉSI EGYLET 1879.

Tolnay Lajos magyar államvasúti igazgató indítványozta, hogy az 1879-ben a helyszínre kiránduló egyleti tagok fényképeivel albumot állítsanak össze, melyből egyet építsenek az emlékmű alapkövébe, egyet pedig helyezzenek el az egyesület könyvtárába.

1881. szeptember 15-én délelőtt 11-kor fogadta Brassóban a város akkori polgármestere az tömösi emlékmű avatására készülöket. Ameddig a különvonat előállt, a zenekar ünnepi indulókat játszott. A különvonat előtt „gyönyörűen feldíszített mozdony”, mely a Rákóczi-induló akkordjaira hagyta el az indóházat, s húsz perc alatt robogott mintegy 400 főnyi utazóközönségével a helyszínre, ahova már a vidékiek szekerekkel nagyszámban összegyűltek. Ez utóbbiak közt legtöbb hétfalusi,

kik annak ellenére, hogy – az egyik korabeli lap levelezője szerint – „nekünk hétfalusiaknak semmi szerep nem jutott”, eleget tettek az ünnepély előtt csak három nappal tudatott meghívásnak, mely szerint „Hétfalu minden községéből 48/49-es szabadságharcban részt vett honvédek nemzeti szalaggal jelezve a szobor előtt állíttassanak fel.” Annak ellenére, hogy – mint folytatja az említett levelező – „az idő meggátolta a már-már sírjaikhoz közel álló, s a csaták sebeitől meggyengült honvédek tömeges kivonulását, az ifjúság felcsigázott érzelmeit lehűtötte és megritkítá soraikat az idő mostohasága (havaseső!), s mindezek dacára oly impozáns, zászlókkal, koszorúkkal díszített kocsimenet sereglett össze, minőt Tízfalu ritkán látott ezelőtt.

A lap kiküldött tudósítója szerint is „meglepő látványt nyújtott a hétfalusi csángók csoportja, kik mintegy ötvenen, nemzeti lobogókkal feldíszített szekéren érkeztek meg a helyszínre, s lepték el a szobor környékét.”

Az ünnepélyt a brassói dalárda nyitotta meg a szózat eléneklésével. Ezt követte Éjszaky Károly (a magyar államvasutak helybeli aligazgató-ságának titkára, a Mérnök- és Építész Egylet felhatalmazott képviselőjeként) beszéde az emlékhely jelölte hősie eseményről, a tömösi csatáról. E beszédet a közönség „zajosan” megéljenezte.

A dalárda (melynek akkor Koós Ferenc is tagja volt, mint 48-as huszár) éneke mellett leplezték le az emlékművet, melyet a közönség „egész koszorúözönnel” halmozott el, majd Jánó Lajos szavalta el saját szerzésű alkalmi ódáját. A dalárda újbóli szereplése után Éjszaky Károly beszélt az emlékoszlop felállításának történetéről, majd ünnepélyesen átadta Brennenberg polgármesternek „megőrzés végett”, aki a hétfalusiak nem kis felháborodására, annak ellenére, hogy jól beszélt magyarul, ezennel német nyelven ígérte, hogy a város hűen fogja gondozni. (Közben a hétfalusiak már azért is duzzogtak, hogy annak ellenére, hogy a terület, melyre az emlékmű emeltetett nem a Brassóé, hanem a hétfalusiaké, ami kielégítő módon máig sem tisztázott.)

Az avató ünnepély a Rákózi-indulóval zárult. Ezután a közönség a különvonattal délután 3-kor visszaindult Brassóba. Ami alatt az utazóközönség kiszállt, a dalárda ünnepi indulókat énekelt.

Az ünnepély végpontja a Bukarest szálloda nagytermében rendezett díszebéd volt mintegy 130 résztvevővel. Az asztalfőn Éjszaky Károly ült feleségével. A lakoma délután 5-kor ért véget.

*A Honvédemlék avatóünnepsége. Leopold Adler fényképe
Nádudvary Mária gyűjteményéből*

Jellegzetes retorikája miatt is érdemes beleolvasni a *Nemere* emlékműavatásról szóló tudósításába (*Nemere*, 1881. szept. 29.):

E valóban példányszerű és kitartással párosult buzgóságnak lehet tulajdonítani azt, hogy a Tömösi-szoros egyik festői pontját ma már egy olyan díszes emlékszobor teszi még érdekesebbé és történetileg is emlékezetessé, amely mint a hazafias lelkesedés és az elhalt hősök iránti kegyelet egyik ritka jele, hivatva van arra, hogy a jövő nemzedékeknek is hirdesse a hazaszeretetet és a hazafias önfeláldozásnak azt a példáját, melyet gyáva árulás következtében lemészárolt hősök elfelejthetetlen esete élénk tár, s amely kétségkívül sokáig fog még a hazáját igazán szerető hazafiak lelkében mindannyiszor megújulni, valahányszor a hazaszeretettel telt szív a dicsőült hősök történetének felemlítéskor megdobban.

Az 1881-es emlékműavatástól 1885-ig érlelődött a közhangulat március 15. megünneplésére. A közhangulat alakításához hozzájárult nyilvános kegyeletápolással a honvédegyelet is.

Az 1910-es évekre az emlékoszlopot az idő kikezdte, s esedékessé vált kijavítása. A munkát Szele Béla, a *Brassói Lapok* akkor főszerkesz-

tője kezdeményezte. A főjavítás 1912 júniusára, a tömösi csata évfordulójára elkészült, és pompás ünnepélyvel akarták felavatni a munkát.

Ekkor került az emlékműre:

A HAZAFIÚI HÁLA ÉS KEGYELET ZÁLOGÁUL JAVÍTATTA ÉS VASSAL KÖRÜL VÉTETTE A BRASSÓI MAGYAR EGYLETEKBŐL ALAKULT SZOBOR BIZOTTSÁG. VEZETŐI VOLTAK SZELE BÉLA DR. JESZENCZKY ISTVÁN KERESKES KÁROLY ÉS MAVIK KÁROLY 1912

A Brassói Lapok 1912. 138. száma az 5. oldalon közölte:

Nemzeti ünnepély a Tömösi-szorosban. *A tömösi 49-es honvédek restaurálására a brassói magyar egyesületek megbízottaiból alakult szoborbizottság, mint már több ízben jeleztük, f. hó 22-én, vasárnap..., és egyben a tömösi csata évfordulóját megünnepelni.*

Az ünnepélyre az előkészületek lázasan folynak. A rendezőségnek sikerült a kolozsvári MÁV „Összhang” zenekarát megnyernie arra, hogy a felvonulásnál és az ünnepélyen közreműködjék. Az összes hazai egyesületek átiratban lettek felhívva testületileg való részvételre és a szobor megkoszorúzására, és több egyesület már be is jelentette, hogy zászlója alatt testületileg kíván a nagyszabásúnak ígérkező ünnepélyen részt venni.

A rendezőség a város közönségével a következő, holnap kifüggesztendő falragasz útján közli az ünnepély megtartását és a szükséges tudnivalókat.

A nemzeti dicső múlt halhatatlan hőseinek az emlékezetére f. é. Június 22-én, vasárnap d. e. 11 órakor a Tömösi szorosban levő honvédeleknél nemzeti ünnepélyt rendez a brassói magyar egyesületek küldöttjeiből alakult szoborbizottság. Legyen ezen az ünnepélyen minden igaz magyar jelen, hogy leróhassa a névtelen hősök iránti hála és kegyelet adóját. Az ünnepély sorrendje:

1. Közének: Himnusz
2. Megnyitó beszédet mond Szele Béla dr., a szoborbizottság elnöke.
3. „A Tömösi szorosnál” Alkalmi költemény.
Írta: Szilágyi György, szavalja Vermessy Emil.
4. Ünnepi beszédet tart Szombati Béla dr.
5. A szobor megkoszorúzása különböző egyesületek által.
6. Záróbeszéd. Tartja Kerekes Károly, a szoborbizottság alelnöke.
7. Közének: Kossuth Lajos azt üzenté.

Az ünnepélyre d. e. fél 10 órakor a nagyállomásról külön vonat szállítja a kirándulókat.

A résztvevő egyesületek reggel háromnegyed 9 órakor gyülekeznek a Kapu utca bolonyai torkolatánál levő térségen és innen pont 9 órakor indulnak a zászlóik alatt a kolozsvári „Összhang” zenekarával az állomásra.

Este 8 órakor Brassóban, az iparegylet kerthelyiségében a kolozsvári „Összhang” zenekar hangversenyt rendez.

*Kedvezőtlen idő esetén az ünnepély június 29-én fog megtartatni.
A rendezőség.*

Sajnos annyira rossz idő volt, hogy az előadást el kellett halasztani. A *Brassói Lapok* 146. száma megismételte a felhívást és a műsorrendet, de hiába keressük a következő számban az esemény-beszámolót, akkor is elmaradt. A sajtó szövegárjában bő 8 hónap múlva bukkanunk ismét az emlékoszlopra vonatkozó hírre (*Brassói Lapok*. 1913. 92. sz. 5. old.):

Nemzeti ünnepély a Tömösi-szorosban. *A Tömösi 48-49-es honvéd-
emlék restaurálási munkálatai még a múlt évben befejezést nyertek. Az
emlékoszlop jó karba van helyezve, díszes ráccsal van körülvéve, körülöt-
te a fák meg lettek nyírva, úgy hogy a nemzeti dicsőségünket hirdető em-
lékoszlop messziről látható legyen. A restaurálás befejeése alkalmából a
szoborbizottság a múlt évben nemzeti ünnepélyt tervezett, de azt a rossz
időjárás miatt nem tarthatta meg. A szoborbizottság azért úgy határo-
zott, hogy azt az elmaradt ünnepélyt az idén fogja megtartani június 22-
én, vasárnap, a tömösi csata évfordulóján. Erre való tekintettel a nemzeti
napra minden évben rendezni szokott ez évben a szokottnál nagyobb ará-
nyokban a szoborbizottság fogja rendezni, természetesen, az összes ma-
gyar egyletek és tanintézetek bevonásával. [...]*

Veres Emese-Gyöngyvér közli *A bácsfalusi evangélikus egyházköz-
ség története* című monográfiában (Négyfalu, 2011, 44. old.), hogy
1936. december 16-án, Vasile Chireoase, Bácsfalu akkori jegyzője leve-
let intézett a hadsereg főparancsnokához, amelyben kéri, hogy az ú. n.
Honvédek dombján álló emlékművet a románság nevében bontsák le. A
községi irattárban, amely ma a Brassó megyei Állami levéltárban talál-
ható, nincs nyoma intézkedésnek.

Bácsfalu község előljárósága 6/936. sz. Titkos

A Hadsereg Vezérkarához

Bukarestbe

*Alulírott Chirvase Vasile, a Brassó megyei Bácsfalu község jegyzője
tisztellel van szerencsém jelenteni:*

Bácsfalu község területén és tulajdonában a Tömös völgyének Honvédek dombja pontjánál, a Marienhof fogadó közelében van egy vaskerítéssel óvott emlékmű, amely a Kossuh-pártiak 1848/49-es harcát jelképezi azokkal az oroszokkal szemben oroszokkal szemben, akik a Kárpátok szorosán át érkeztek a lehanyatlott Osztrák-Magyar Monarchia császára és királya megsegítésére.

Az ádáz küzdelemnek ezen a helyén a magyar hadseregből több négyfaluasi csángó esett el – ám mondják, hogy egy orosz tábornok is. Emlékként állította 1867 táján ezt a műemléket a Dalárda volt irredenta szervezete, és amelyet fel lehetett újítani, és amelyre látható betűkkel vésték az adakozók nevét, akik között dr. Szele Béla híres brassói ügyvéd neve is szerepel, aki a volt brassói románellenes lapnak, a Brassónak az igazgatója volt.

A román hadseregnek a Tömösi-szoroson a magyar védsáncok elfoglalásáért való bejövetele alkalmával az emlékművet golyószórózták, de még sértően áll a járókelők előtt.

Az önök jóindulatú figyelmébe ajánljuk, azzal a kéréssel, hogy rendelkezzenek azonnali megsemmisítéséről, amit nyomatékosan követel e térség román eszméje és Havasalföld volt határában.

K. Bácsfaluban, 1936, december 16-án

Községi pecsét és olvashatatlan aláírás

A szöveg hangneme ellenséges, olyan tartalmi csúsztatások vannak benne, amelyek igazolják, hogy szerzőjük számára sem a kegyelet nem fontos, sem az egykori tények. Amögött, hogy a Brassói EMKE Szervezetre fogta a szoborállítást – noha ez bizonyára büszkén vállalta volna –, az ellene szervezett ellenséges hangulatkeltés lehetett.

Ezután bő 50 esztendeig a maga méltóságában élt a szobor.

Az 1990-es év felé haladva megrongálták. A javításokra két csoport is szerveződött.

Egyik: Nagy Béla, Koritár Károly, Gazdag Árpád, Gyenge András, akik 1990. áprilisában végeztek komoly renoválást (Nagy Béla szóbeli közlése 2002. szeptember 19-én Kisújszálláson).

Másik: Kiss Budai Gábor, Sipos Attila (Kiss Budai Gábor közlése 2012-ben).

A tömösi csata 150. évfordulója helyszíni megünneplésének előestéjén ismeretlen tettesek piros-sárga-kék festékekkel belocsolták az emlékművet.

2009 folyamán a díszes vaskerítést ismeretlen tettesek levágták és eltűntették.

2011 május–júniusában a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság, a magyarországi Ifjúsági Caritas Egyesület támogatásával, négyfalusi vállalkozók és a Zajzoni Rab István Középiskola segítségével léckerítést emelt az emlékmű köré. Sajnos ennek is egy részét pár hónap leforgása alatt ellopták. ■

A megrongált Honvédemlék és az új kerítés

Kovács Eszter Apolka
V. osztályos tanuló

Találós kérdések

Ha télen keresed meglátod,
nyáron pedig már nem találod.
Fehér és a réten jár,
mégsem az én báránykám.
Hosszú fehér füle van,
nyúl lenne, de mégsem az.
Ha kinyílik a hóvirág,
nem látod te már a nyomát.
Mi az?

(hó)

Se füle, se farka,
öröké tart útja.
Nagy takaróvá varrta őt az anyja,
s folytatja útját a hóviharba.
Mi az?

(köd)

Szász-Varga Szörény
szoreny77@freemail.hu

Kerékpárral a Transzalpin úton

Tavaly augusztus 14-én hárman, Mihály Melinda (Szamóca), Vajda Péter és jómagam vágtunk neki a hagyományossá vált országjáró utunknak. Az utóbbi Fekete-tengeri túránk után úgy döntöttünk, ez alkalommal egy „hűvösebb” útvonalon karikázunk. Nem is volt rossz választás, hiszen a tavaly sorra dőltek meg a melegrekordok. Brassóból indultunk, Persányfürdőn tartottuk az első pihenőt. Fogarason megcsodáltuk a vár közelében lévő tóban a hattyúkat. A kerci kolostor maradványait sem hagytuk figyelmen kívül, lenyűgözőnek találtuk a még meglévő, az idő vasfogával állandóan harcban álló falmaradványokat.

Szebenben végigjártuk a belvárost, ugyanis a déli órákban már elviselhetetlenné vált a fülledt meleg. Ugyanitt vásároltuk meg élelmiszerkészletünk jó részét, hiszen tudtuk nem sok helyről lehet majd vásárolni az elkövetkezendő 140 km alatt. Sălișteana-n letértünk a forgalmas autóútról, és ezzel egyben meg is kezdtük a Kárpátok átszelését. Jó minőségű, keskeny és kacskaringós úton emelkedtünk Poiana Sibiului felé. Este, sátorhúzás után furcsa hangok zavarták az esti csendet. Lámpafénynél láttuk, amint a tisztás szélén egy barnamedve cserkészett. Hiábavaló kiabálás és lámpázás után szedtük a sátorfánkat. Fáradtan újból biciklire ültünk és elindultunk az ismeretlenbe. Négy km után beértünk egy faluba (Rod). Némán és sötéten bámultak a takaros kis házak ablakai ránk. A faluvégi gyümölcsösben egy felhúzott sátor árulta el, hogy

rajtunk kívül mások is kirándulnak errefelé. Beleegyezésükkel újból sátrat vertünk a közelükben, hátha egységben az erő!

Másnap elértük az Oasa tavat. Hideg éjszaka ígérkezett, előkerült hát a vastag gyapjú zokni és még a sapka is!

Kerc: az idő vasfogával dacoló falak

Helyenként erőgépek pihentek az útszélén, jelezvén, hogy az útépítésnek még nincs vége. Ennek ellenére a megnövekedett autós forgalom fokozott figyelemre intett bennünket. 2150 m-es magasságban megérkeztünk túránk legmagasabb pontjához is, az Urdele-hágóhoz. A Páring-hegység (Parâng) katlanjai felejthetetlen szépségű panorámát kínáltak lencsevégre.

Legmagasabb pont után következett az ereszkedés pillanata is. Novaci-ig harminc kilométer se kell, és átjutunk mindjárt a Regátba. Nem volt ritka a 10–14 százalékos ereszkedő sem, jól fogott, hogy a biciklik elindulás előtt új fékpofákkal cseréltük ki a régieket. Ranca-ra érve (1600 m) meglepő látványt nyújtott a be nem fejezett villák sokasága.

Novaci-ra érve már csak egy konzervvel maradtam, társaim sem panaszkodtak már túlsúlyos rakományukra. Apró, bádoglemezekkel fedett házak tömkelege jellemezte ezt a városképet. Feljebb látható volt, hogy a helybeliek gyümölcsstermesztéssel keresik meg a mindennapit. Szamóca félig kacagva félig sírva mesélte el nekünk a helyi fodrásznál

szerzett élményeit. Megtudtuk, itt a város komoly ivóvízhiánnyal küzd, ezért egy vederben félretett vízzel öblítettek le a fejét. Azt is elmondta, hogy ellenben nagyon barátságosan, egy csésze kávé társaságában fogadták. Meglepő volt általában a helyi vendégszeretet. Szomorú, hogy a huszonegyedik században országunkban nagyon sok helyen nélkülözik az ivóvizet.

A Polovragi-i barlangot is meglátogattuk. Közelében erdőtűz lobbant fel, sikerült idő előtt a környékről elmenni. Râmnicu Vâlcea előtt feltűntek a vegyi kombinát kéményei. A városlakók munkanélküliséggel küzdenek, ezt hallottuk szinte minden megkérdezett emberkétől.

Horezu-n agyagból készült tányérkákat vásároltunk. Legyen kézzel fogható emlékünkhöz is erről a szép túráról!

600 km biciklizés után érkezünk a töröcsvári szoroson keresztül újból szeretett városunkba, Brassóba, ami fontos: épen és egészségesen! Isten velünk volt, kellemes élményekben volt részünk! ■

Mihály Melinda és Vajda Péter

Szász-Varga Szörény és Mihály Melinda

A Transzalpin utat, a Királyok utját, egyes források szerint a rómaiak kezdték el építeni a dák háborúk során. Egyes térképeken A IV. római stratégiai folyósó-ként szerepel. A Szeben környéki pásztorok ősidők óta használták, ők az Ördög ösvényének nevezték. Hazánk legmagasabban fekvő országútjának megépítéséhez egyes legendák szerint a XVIII. és XIX. században minden helybéli lakos hozzájárult valamivel. Az első világháború során a németek lekövezték az utat, és katonai célokra használták. 1938-ban II. Károly király avatta fel a megjavított Transzalpint, s az út komoly szerephez jutott a II. világháborúban is. Az utat 2009-ben kezdték leaszfaltozni és modernizálni. 2012-ben 99%-ban kész is volt.

Fotók: Szász-Varga Szörény

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A Kőba völgye

Az EKE-Brassó 2010. február 6-án honismereti túrát szervezett a Nagy-kőhavasra, a Kőba-völgyébe. A túrára, amelyet a Brassói Lapok 2010. február 4. számában hirdettünk meg, 17-en jelentkeztek.

EKE-túra

Szombaton, február 6-án honismereti túrát szervezünk a Kőba-völgybe. Megtekintjük a hétfalusi véres karácsony emlékkövét. Találkozunk 10.15 órakor a Malomdomboknál, a hídnál (vagy 9.35-kor a nagyállomáson, a pre-deáli busz megállójában). Innen indulunk a Kőba-Medveszakadék-Hétlétrák-Malomdombok útvonalon. Túravezetők: **Szász Ágnes, Kovács Lehel István** (0744 251 245).

A túra meghirdetése az újságban

10 óra 20 perckor indultunk el a Malomdomboktól (45,5953° É; 25,6370° K; 709 m) a Kőba-völgyébe vivő szekérúton. Árvay József (*A barcasági Hétfalu helynevei*, Minerva, Kolozsvár, 1943) szerint a Kőba helynév a *Kőbába* rövidítése. A népi megfigyelés szerint a völgy fölött egy ülő öregasszonyra emlékeztető kiálló szikla öröködik, még az összekötött kendő is jól kivehető a fején. Az öregasszonyt jelentő *bába* csán-gó tájszó. Később a nép a Kőbába nevet helyhatározós alaknak érezte (vö. „*Megyek a Kőbába.*”), ezért lerövidítette és megmaradt a ma is használatos Kőba alak.

Újonnan épített hétvégi házak egész sora között vezetett az út, s kb. 1,5 km múlva értünk ki az erdőbe, itt már két ágra szakadt a Kőba-pataka. A patakágak elnevezése jó példa a hétfalusi csán-gó helynévadásra és gondolkozásmódra. Míg tudományosan úgy határozzuk meg egy patak melletti hely fekvését, hogy a patak folyásának irányában (a forrásnak háttal) állva jelöljük meg a jobb, illetve a bal oldalát, addig a hétfalusi

csángók a falujukból kiinduló és attól távolodó irányban képzelik magukat, így lesz a bal ágból jobb és a jobb ágból bal. A Kőba jobb ágán folytattuk utunkat és hamarosan a Kossuth-ligethez (45,5816° É; 25,6500° K; 757 m) értünk. Sajnos semmiféle adatunk nincs arra vonatkozóan, hogy ki és mikor nevezte el ezt a helyett Kossuth-ligetnek, de tény az, hogy a korabeli újságok szerint 1908-ban és a körülötte lévő években a bácsfalusi, türkösi és csernátfalusi gyermekek a fák és a madarak napját (május 10.) a Kossuth-ligetben tartották. Ez a csodálatos és félreeső hely a kilencszázas évek első három tizedében a hétfalusiak kedvenc majális-helye volt. A névadás valószínűleg Kossuth Lajos (1802–1894) halálakor, vagy születésének 100 éves évfordulóján történhetett, valószínű Borcsa Mihály (1824–1913) bácsfalusi evangélikus lelkész, aki '48-as forradalmár, sőt Kossuth Lajos futára is volt, vagy Koós Ferenc (1828–1905) brassói kir. tanfelügyelő, lelkész és Mátyás-huszár hatására. Köztudott, hogy a hétfalusi csángók mély tisztelettel adóztak az evangélikus Kossuthnak. Sipos Jánosné Berecki Anna a már súlyos beteg Kossuth Lajos orvosával, Henfi Ignáccal levelezett, melyben a családnak felajánlotta négyfalusi nők nevében a szemfedő és a fejpárna kihímzését. Az ajánlatot teljesítették, s így a nagy hazafi ravalatát 1894-ben hétfalusiak kezemunkája díszíthette. A fejpárna a türkösi papilak udvarán nyíló jó illatú rózsaszirmokkal volt kitömve.

A Kőba jobb ágán folytattuk utunkat. A szekérút végétől a patak medrében haladtunk tovább. A befagyott víz helyenként a felszínre tört, ekkor köveken kellett tovább menni. A hegyoldalban szarvasokat pillantottunk meg, a makulátlan hóban ők ejtették az egyedüli nyomokat. A Kőba sziklasora alá érkeztünk. Itt van a '48-as kő vagy Cinege-kő (45,5818° É; 25,6558° K; 933 m), dicső szabadságharcunk egyik szomorú emlékhelye.

Hogy mi történt itt valójában 1848 karácsonyán, azt Borcsa Mihály naplójából tudhatjuk meg, Hochbauer Gyula feldolgozásában (*A Barcaság 1848–1849-ben*, Disz Tipó, Négyfalu, 1998).

1848. december 23-án, szombaton, Bácsfalu előtt őrség állott: 8 hétfalusi magyar. Mind a nyolcukat lemészárolták a Hétfalura törő bolgárszegi és hétfalusi román népfelkelők. Közben szász önkéntesek a mező felől egy mellékutcán keresztül a faluba nyomultak. A vérengzésnek 51 személy esett áldozatul, közöttük Szász György hosszúfalusi evangélikus lelkész is. Homokkő sírköve a hosszúfalu-alszegi templom bejáratá-

nál található. A fosztogatások, rablások után felgyújtották a falvakat. A tűzesetek hatására 1850-től többet nem volt szabad Hétfaluban zsinde-lyes házakat építeni, ekkor tértek át a boronaházakról a kőházakra.

Borcsa Mihály naplójában így emlékszik vissza: „*Karácsony szombatján hirtelen rettenetes ordítás rázkódtatta meg a levegőt, a Deresztye felől hatalmas sereg román rontott a védtelen csángókra. Elmenekülni a-
lig jutott ideje egy néhánynak, s aki tudott, kerteken, mezőkön keresztül rohant a hegyek és Malomdombok közé, a Kőhavas rengetegeibe, hogy bár életüket megmenthessék. Se sokuknak ez sem sikerült, s mintegy 50 magyar esett a dühöngés áldozatául az egész Hétfalu területéről, közöttük a derék Szász György hosszúfalusi lelkész is, kit az otthonában szúr-
tak le, s ezeket hirtelenibe a templom udvarán temették el a hazakerülők, de csak hónapok múlva mertek még a templomokban is megemlékezni róluk. De akik megmenekültek, sem jártak sokkal jobban. Tél lévén, a hó elárulta a menekülők útját, utánuk mentek, s ha nem is ölték meg, de mindenükből kifosztották őket, míg sokat az izgalom, a fagy és éhség tett életére nyomorékká. Magam is lementem Alsótömösről a Kőba völgyébe, s ma is többször nézegettem meg a kinyúló sziklatetőt, melynek oltalma alatt meghúztuk magunkat. Hál Istennek, hogy elmúlt.*”

A menekülők nemcsak a karácsonyt, de a szilvesztert is a Kőba szik-lái alatt töltötték, január elején mertek csak visszamenni a falvakba. En-nek állít emléket a sziklába vésett „1849”-es évszám, amely sajnos mára már teljesen lekopott a lágy, könnyen kopó konglomerátum sziklának, és az intenzív sziklamásásoknak köszönhetően. A 2000-es évek elején még jól kivehető volt.

A '48-as kő (Cinege-kő) felirata – 2000-ben még jól kivehető volt

Az 51 csángó vértanú emlékére állította 1891-ben az EMKE brassói fiókja Csernátfalú főterén a Csángó Szobrot, amelyet 1926-ban ökrökkel húzattak a porba, és a helyi magyarok a hosszúfalú-alszezi temetőbe menekítették. Ma is itt áll. A Véres karácsony áldozatainak 2003. december 21-én állítottak emléket a bácsfalusi templomkertben.

A Csángó Szobor Csernátfalú főterén, majd felújítva a hosszúfalú-alszezi temetőben

Szász György hosszúfalusi evangélikus lelkész sírköve, valamint a Véres karácsony emlékmű a bácsfalusi templomkertben

Felelevenítve a történeteket, megtekintve az emlékhelyet indultunk vissza addig a hídig, amely alatt a Kőkert-árka található a Kőba-völgyével. Letértünk a Cigány-út fele. Az érintetlen havon meneteltünk liba-

sorban közel 2000 lépést, ameddig az út be nem ért az erdőbe (45,5777° É; 25,6439° K; 918 m).

Libasorban az érintetlen havon

Itt megálltunk teázni, majd a térképen egyeztetve úgy döntöttünk, hogy egy völgyön vágunk fel a Cigány-útig. Mindeddig jelzetlen utakon jártunk, és már nagyon vártuk a piros pont megjelenését. A völgy merdek volt, de nem hosszú, mintegy 300 méter megtétele után már meg is láttuk az első piros pontot. A Cigány-úton voltunk (45,5765° É; 25,6468° K; 1035 m). Végre jelzett úton voltunk, de sűrű erdőben. A térképen pontosan nem tudtuk meghatározni helyzetünket, így nem tudhattuk azt sem, hogy mennyit kell majd mászni, míg elérjük a kék pontot, az összekötő utat, amely a családi útba torkolódik. Volt, aki fél kilométert, volt aki egy kilométert, de olyan is, aki kettőt jószolt. Végül kb. 1,2 km utat kellett megtenni, míg felértünk a kék pontig. Az igazi nehézség azonban csak most kezdődött. Habár jelzett volt az út, sokan nem járhattak rajta, mert a hó nem volt letaposva, és sűrű erdőben, közel térdig érő hóban kellett megmászni a mintegy 200 m-es szintkülönbséget. Éppen, hogy elhagytuk az egyik igen érdekes formájú mészkősziklát, amikor el kezdtek recsegni a hatalmas fenyőfák. Vihar kerekedett, csak úgy porzott a hó. Nehezen értünk fel a kék pontig, de annál nagyobb öröm volt megtekinteni az útkereszteződést jelző táblát

(45,5663° É; 25,6551° K; 1207 m). A lépésszámláló szerint eddig mintegy 8800 lépést, azaz 5,3 kilométert tettünk meg.

Kiérve a tetőre, még jobban süvített a szél, a sűrű hóviharban alig lehetett látni valamit. Induláskor nem volt hideg, 0°C körül mozgott a higanyszál, most azonban fel kellett húzni a kesztyűt, és nemcsak a sapkát, de még a csákót is jól be kellett húzni a szemünkbe.

15 perc után értünk a családi útra, majd a letérőhöz, amely a Medve-szakadékhoz vezet (45,5668° É; 25,6498° K; 1185 m). A kilátóról csak a fekete fellegeket és a ránk zúduló hópolyheket lehetett látni. Ekkor döntöttünk úgy, hogy nem a Hétlétrák felé folytatjuk utunkat (különben is, ott január 24-én már jártunk), hanem a fák által a hóvihartól védett Családi úton (piros sáv jelzés) fogunk lejönni a hegyről. Kb. egy óras kényelmes séta következett az erdőben.

16:20-kor, hat óra gyaloglás és kb. 9 km megtétele után érkeztünk vissza a Malomdombokhoz, ahonnan elindultunk. A jelzetlen utak, a térkép és tájoló gyakori használata, valamint a nagy hó és hóvihar tette kalandtúrává ezt az 500 m szintkülönbségű honismereti túrát.

Hazaérve a GPS mérések alapján vezettük fel térképre a megtett utat. ■

Fotók: Kovács Lehel István

Szász Ágnes
agitura@yahoo.com

Az EKE-Brassó 2012-es tevékenysége

Február... Hol a nyár?

Talán ilyen hosszú, havas, kemény telünk rég nem volt. Boldogan szerveztük a kirándulásokat, a hótaposó túrákat a környező hegyekbe, síztünk, korcsolyáztunk, szóval minden napját kihasználtuk a télnek.

Most már hagyomány az évindító, január 2. – *Nagy Béla emléktúra* a Nagy-kőhavasra, a Családi úton fel a menedékházig.

Január 7-én jó volt együtt ünnepelni a BL turista csapattal a 900-ik jubileumi kirándulást. Találkozások, régi élmények felidézése, nótázás, viccek és a forralt bor, tea, sütemény mind hozzájárultak az esemény kitűnő lezajlásához. Minden résztvevő jubileumi oklevélben részesült.

Január 14-én, a Keresztény-havasra, a Tejbarlanghoz kirándultunk térdig érő hóban. Aztán jött január 28–29, amikor a Királykő lábánál a Tamás menedékházban tartottuk a 2011-es év kiértékelőjét.

Jenei István szegedi költő *Kísérleti repülés* című verseskötetét mutatta be január 31-én az Áprily Lajos Főgimnázium dísztermében. A Grimasz színjátszói vers-szavalatokkal üdvözölték az egybegyűlteket. Jenei István húsz éve rendszeresen látogatja Erdélyt, mely második hazája lett. A brassói csütörtöki séták törzsvendége. Megfogadta, amíg a Székelyföldet és Erdélyt meg nem ismeri, addig más országba lábát be nem teszi. Szűkebb hazánk így vált számára életre szóló szerelemmé.

Nem maradhatott ki a honismereti túra a Hegyes-hegyre (a négyfalusi ifjúsággal közösen) február 4-én, másnap február 5-én már a Királykőre a Curmătura-menedékházhoz kirándultunk, és február 11-én a Bucsecs hegység havas szikláit csodálhattuk a Diham menedékháztól.

Február 16-án szerveztük az éves Közgyűlésünket. A tagság által megválasztott elnökség: Szász Ágnes elnök, dr. Kovács Lehel István

honismereti, kulturális alelnök, Grépály István turisztikai alelnök, Kovács Károly ifjúsági alelnök és Blénesi Edit titkár.

Nem maradt el a hangulatos Farsang sem, melyet a Pütkösdi rózsamenedékházban szerveztünk február 18-án *Farsang farkán... Téltemetés* címmel.

*Maskarások, bolondok, / Rázátok a kolompot,
Takarodjon el a tél, / Örvendezzen aki él.*

A borica kukaállarca ihlette az általunk készített maskarákat, de volt felvonulás, szalmabábu-égetés, szánozás és pánkósütés is.

Másnap gyönyörű napsütésben zajlott hótaposó túránk a Rencére.

Február 25-én szintén honismereti túrát szerveztünk a Bolnokra, majd február 26-án a Hétlétrákon mászkáltunk a Nagy-kő havas felé.

Jön a tavasz!

2012 márciusában a Brassói Lapok kiadója újraindította az Enciánt, a hajdan sikeres brassói turista folyóiratot, amely 61 szám erejéig 1935 áprilisától 1940 augusztusáig jelent meg.

Az új Encián főszerkesztője dr. Kovács Lehel István, grafikai szerkesztője Tomos Tünde, felelős kiadója Ambrus Attila.

Március és április során honismereti túrákkal, virágtúrákkal és magashegyi túrákkal volt tele brassói eseménynaptárunk.

Március 3-án a Királykőre kirándultunk, 10-én a Berii völgyén jutottunk fel a Csukás csúcsára. A gyönyörű napsütés varázslatossá tette a havas sziklaalakzatokat.

Március 17-én a Szabadságharc barcasági eseményeire emlékeztünk a Kőba völgyébe szervezett 1848-as túránkon, amelyen 66 személy vett részt. Honismereti előadásokat tartott dr. Kovács Lehel István és Hochbauer Gyula, aki az előző nap megjelent könyvét mutatta be. A túrán csíkszeredai és sepsiszentgyörgyi vendégeink is részt vettek.

18-án a téli Bucsecs-hegységet csodálhattuk meg. 24-én ismét a Királykő következett, ahol a Grind-menedékhelynél jártunk.

Március 31-én a tavasz első hírnökeit, a hóvirágokat szemléltük meg a keresztényfalvi Hóvirág-réten, majd április 7-én a Curmătura-menedékházat kerestük fel.

Húsvét vasárnapján Apácán elevenedett fel az ősi népszokás, a kaskaslövés. Sajnos egész napos honismereti túránkat elmosta a zuhogó

eső, így a falun végighaladó menet végül a kultúrházban kötött ki, amelynek a nagytermében szervezték meg a célbalövést.

Április 14-én magashegyi túrát szerveztünk a Csukásra, és vele párhuzamosan virágtúrát a Lempesre. 21-én a Nagy-kőhavas következett, majd 22-én a Feketeügy uzoni árterületén találkoztunk a kockás liliummal.

Április 28-án a Fogarasi-havasokban túráztunk, ahol a Szombat-völgyet és a Nagy Ablakot kerestük fel.

Május elsejét a Görög-bércen töltöttük, itt csodáltuk meg a nagy meleg miatt már-már nyárba hajló tavasz utolsó virágait.

Május 5-én a brassói EKÉ-sek a Garcsin völgyéből mászták meg a Nagy-kőhavast.

Május 12-én a Bucsecs-hegységbe kirándultunk. A Máläiești-katlanban gyönyörű tavaszi virágszőnyeg fogadott, de üde tavaszi virágok fogadtak még a május 19-én szervezett Baj-havasi túránk során is. A Szinaja-Rossz-völgy szakasz megmászása után érkeztünk a nárciszos oldalra, ahol szemünket és lelkünket gyönyörködtette a tavaszi fehér nárcisz. Ezután a Baj-gerinc, majd a csúcs megmászása következett.

Május 25-én csoportosan fogadtuk a brassói állomáson a Csíksomlyó Expresszt, s szombaton igen szép számban vettünk részt a csíksomlyói búcsún, ahol a Nagy-Somlyó megmászását is beterveztük.

Akik itthon maradtak, igen szép túrát szerveztek a Királykőre.

Végre nyár van!

Igencsak szép idővel, jó időjárással köszöntött be a június, amely tökéletesnek ígérkezett a magashegyi túrák számára.

Június 2-án a Keresztény-havasra kirándultunk a Kígyók útján, szintén ide tértünk vissza 9-én is, amikor az SKV kérésére munkatúrát szerveztünk a Julius Römer menedékházhoz. Aki pedig csak túrázni akart, megtehetette a Nagy-kőhavason. Az Írott-kő mellett csodálhattuk meg az év utolsó három királyrózsáját is.

Június 16-án páran részt vettek a Csíkszéki EKE és a Háromszéki EKE által szervezett két napos Tarkó gerinctúrán. Az itthon maradottak közül pedig 16-an részt vettek Csukás-hegységbe szervezett honismereti jellegű Rododendron-túrán.

Június 23-án a Medvehasadék sziklaszirtjeit csodálhattuk meg. 30-án a Királykőre kirándultunk.

Július 7-én következett el a fürdés ideje. Sepsibükszádból közelítettük meg a Szent Anna-tavat, s a nagy melegben jól esett alámerülni a hűvös habokba.

Az Erdély FM rádióval hat műsort készítettünk a Kárpát-kanyar hegyeiről a *Geoda* adás keretei között. A műsorvezetőkkal beszélgetve Kovács Lehel István május 18-án a Cenket, 25-én a Csukást, június 1-jén a Nagy-kőhavast, 8-án a Királykőt, 15-én a Keresztény-havast, 22-én pedig a Bucsecs-hegységet mutatta be.

Az adások visszahallgathatók a <http://www.erdelyfm.ro/?belso=podcast> honlapon a Geoda címszó alatt.

A hosszú, napos nyárnak köszönhetően, az EKE Brassó több, párhuzamos kirándulást is szervezett júliusban, augusztusban. A nagy meleg a magas hegyekbe űzött fel, de szép számmal akadtak könnyebb túrák is.

Július 14-én a Simon völgyből közelítettük meg a Bucsecst, de a Zernyesti-szorosba is ellátogatott az EKÉ-sek egy része, hogy vakációzó gyerekeikkel megismertessék megyénk egyik legszebb turisztikai látványosságát. 21-22-én kétnapos túrán vettük szemügyre a Fogarasi-havasok látványosságait, különösen a Moldoveanu-csúcsot.

Július 22-én felderítő túra során jártuk be a Vajda-havas jelzés nélküli részeit, hogy felelevenítsük a hétfalusi havasi szénacsinálás és legettetés szokásrendszerét.

Július 25-től szinte egy hétig láttuk vendégül a Duna TV *Hazajáró* csapatát, hogy a Bucsecsről, Keresztény-havasról és Nagy-kőhavasról készülő filmjeiket leforgathassák.

A brassóiak számára is különös élmény volt részt venni az udvarhelyiek által szervezett EKE 2012-es Vándortáborában, Majzason. Több mint 40-en vettünk részt!

Augusztus 11-én két túra során másztuk meg a Királykő két vonulatát, s rá egy hétre közösen ünnepeltük az SKV-val a Curmătura-menedékház építésének 75 éves évfordulóját.

Augusztus 25-én a rövidebb túránkat a Cenkre és a Salamon-kőhöz szerveztük, nehezebbik kirándulásunk pedig a Királykőre vezetett.

Itt van az ősz, itt van újra...

Szép idővel, felhőtlen kék éggel köszöntött be a szeptember is, így elsején a Fogarasi-havasokat látogattuk meg, második túránk pedig a

Baj-havasra vezetett, ahol a Cazacu-csúcsot érintve mentük át Azugáról Buşenibe.

Kárpátok Bércein Vándorútra került sor 2012. augusztus 3–szeptember 3 között a Pestkörnyéki Kárpát Egyesület szervezésében Vámos László vezetésével. Kaland- és munkatúra volt a Déli Kárpátok főgerincén, 5 szakaszban, 500 km-en végigmenni. Brassóból Szász Ágnes sikeresen végigvándorolta a Déli Kárpátok utolsó szakaszát a Királykő hegység–Töröcsvári-hágó–Leoata-hegység–Bucsecs-hegység útvonalon. A megtett távolság 61,2 km, szintemelkedés 4300 m.

Szeptember elején a meleg időjárás továbbra is magashegyi túráinknak kedvezett. Az első hétvégeken a Királykő, Kiskirálykő volt terítéken, s épp akkor havazott le, amikor az idő enyhességén felbátorodva kétnapos Fogarasi-havasi túrát szerveztünk, így ezt szeptember 29–30-ra kellett halasszuk. Az első nap a Bâlea tavat, Capra-nyerget, Sárkányok ablakát, a Nerlinger emlékművet meglátogatva értük el a Nagy-árpás-csúcsot, majd a Podragu-menedékházat. Második nap a Moldoveanu-csúcs és a Nagyablak érintésével ereszkedtünk le a Szombat-völgybe.

2012. október 5-én megjelent az Encián (Brassói természetjárók folyóirata) 2. száma. 6-án könnyebb túránk a töröcsvári Magurára vezetett, nehezebb túránk pedig a Királykőre.

Az Encián bemutatóját október 7-én tartottuk a Cenken, amikor a Brassói Magyar Napok keretében meglátogattuk az Árpád-szobor maradék talapzatát.

Október 13-án és 20-án is a Királykőn túráztunk, második túránkon a Láncos úton értük el a Pásztor-csúcsot és a Hegyes-csúcsot.

Október 20–23. között a Pestkörnyéki Kárpát Egyesület *VIII. Nemzetközi Turistatalálkozóját* szervezte meg a Brassói EKE testvéregyesülettel közösen a Döjtöne-völgy bejáratánál lévő Gentiana Panzióban. A természetjáró találkozó alkalmával nemcsak a Nagy-kőhavason, Csukáson, Cenken megtett kirándulások maradtak emlékezetesek, hanem a bográcsozások, valamint a PKE-születésnap buli is.

Október 27-én honismereti túrát szerveztünk a Kotlán lévő Feketevár romjaihoz, de kirándulásunk során megismerkedhettünk a feketealmi templomerőd Barcaságon egyedülálló festett kazettás mennyezetével, és a hideg őszi szél ellenére megmásztuk a csúcsot is.

A november már téli hónapnak számít, rendszerint Halottak napján már havaz. Az idén hó még nem esett, de a hideg szél már átvette uralmát.

November 10-én a Keresztény-havasra kirándultunk, a híres Kígyóúton mentünk fel Alsótömösről a csúcsra. 11-én vetítette a Duna Televízió a Hazajáró Keresztény-havasról szóló filmjét, majd november 18-án a Nagy-kőhavast.

17-én két turát szerveztünk. Az egyik Toancheş-tisztásra vezetett, a másik pedig a Bucsecsre.

November 24-én honismereti túra során 28-an látogattuk meg a Keresztény-havas barlangjait, valamint az őskori áldozati helyként ismeretes Bálvány-követ.

29-én Erőss Zsolt látogatta meg Brassót. Az Áprily Lajos Főgimnázium díszterme zsúfolásig megtelt, közel 200-an voltak kíváncsiak a híres hegymászó újabb expedíciójára.

S ismét beköszöntött a tél...

December elsején kétnapos látogatást tettünk a Julius Römer menedékházban, ahol az SKV meghívására részt vettünk a brassói turisták találkozóján, és megtekintettük a Brassó környéki nemzeti parkokról szóló vetítettképes összeállítást. Házigazdáink este fokhagymás zsiroskenyérrel és forró teával vendégeltek meg.

December 8-án a Nagy-kőhavasra kirándultunk. A Felsőtömösről induló utunk során a Tamina-vízesést is meglátogattuk a csúcs és az EKE-menedékház felkeresése előtt.

15-én a Mălăieşti-menedékházat kerestük fel, 16-án pedig a Bolnokra kirándultunk.

A karácsony és a téli ünnepekör több kirándulásra sarkallta a brassói EKÉ-t. Ünnepeinket a szabadban töltöttük. 22-én a Stechil-rétre túráztunk, 23-án a Kiskirálykőre, december 26-án, karácsony másodnapján pedig a csernátfalusi Háttetőn szerveztünk nagyobb ünnepséget. Nem maradt el a hagyományos szalonna- és hússütés sem, a havazást pedig szánkózással ünnepeltük. Az igazi karácsonyi ünnepünkre azonban 27-én került sor a Tejbarlangban. Több száz pislákoló gyertya hirdette a szeretet ünnepét, karácsonyi dalokat énekeltünk és az ajándékozás sem maradt el.

December 30-án a Tyúk-kéményen kerestük fel a Királykő gerincét, 31-én éjjel pedig hagyományosan a Cenkről, az Árpád-szobor talapzatáról köszöntöttük az új esztendőt, tekintettük meg a városból fellőtt tűzijátékokat.

Éves tevékenységek

Egész év során igen szép számban gyűltek össze a csütörtöki sétálók is, hogy a Nádudvary György indította mozgalom keretei között kikapcsolódjanak a Cenk alatt.

A kirándulásainkról készített fényképes összeállítások megtekinthetők a picasaweb.google.com/edithblenesi oldalon.

2013. február 16-án tartottuk a 2012-es év kiértékelőjét a Szent Imre Ifjúsági Keresztényházban. Az év során 80 túrán, 24 honismereti túrán, 3 rendezvényen, 2 munkatúrán vettek részt egyesületünk tagjai.

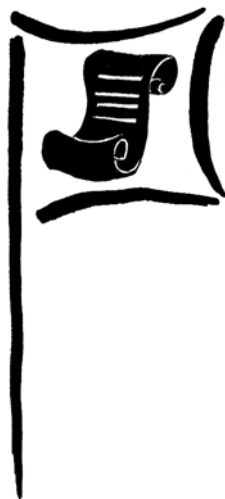
Az évértékelő alkalmából a brassói EKE elnöksége 31 díjat osztott ki: 7 aranyjelvényes természetjáró: Grépály István, Blénesi György, Blénesi Edit, Schneiduch Éva, dr. Kovács Lehel István, Steinesz Valéria, Szász Ágnes; 9 ezüstjelvényes természetjáró: Popa Doina, Soós Gábor, Kovács Tünde, Illyés Károly, Savu Anikó, Savu Stefan, Boros Ildikó, Nádudvary Erika, Nádudvary Örs Csaba; 8 bronzjelvényes természetjáró: Csórik Katalin, Dajka Bedő Lóránt, Gazdag Zoltán, Márkos Mária, Szász Zoltán, Soós Ibolya, Nádudvary György és Nádudvary Mária.

Lehmann Károly-díjat kaptak az év férfi túravezetői: Grépály István és Blénesi György, Papp Anna-díjban részesült az év női túravezetője, Blénesi Edit, dr. Binder Pál-díjban részesült az év honismereti túravezetője és cikkírója dr. Kovács Lehel István. Zerge-díjjal tüntettük ki az év legfiatalabb túrázóit (10 év alatt): Kovács Eszter Apolka, Kovács András Apor, Kovács Árpád Apold, Nádudvary Dávid, Nádudvary Gyopár, Soós Fruzsina és Soós Ilka.

Támogatóink

Ez úton is nyilvánosan fejezzük ki köszönetünket támogatóinknak, akiknek anyagi és szellemi hozzájárulása nélkül nem zárhattunk volna ilyen sikeres évet: a Unic Spot Kft. (Magdó István) jóvoltából egy korszerű GPS-készüléket vásároltunk, és hamarosan üzemképes lesz a www.ekebrasso.ro honlap is; Benkő Pál, Pilvax vendéglő (Gábor Imre), Áprily Lajos Főgimnázium (Petki Pál igazgató), Brassói Lapok (Ambrus Attila főszerkesztő), Brassai Magyar Adás (Bálint Ferenc főszervező).

Az EKE-Brassó Elnöksége nevében köszönjük minden tagunk lelkes munkáját, odaadó támogatását! ■

Az ENCIÁN szótára

A Szabadságharc barcasági helyszínei

- Apața – Apáca (*Geist, Villa Monialis*)
Baciu – Bácsfalu (*Batschendorf, Villa Abbatis*)
Bod (Bota) – Botfalu (Botfalva, *Brenndorf, Bringendorf, Brignendorf, Bronjderf, Brännderf*)
Blumăna (Floreasca) – Bolonya (*Blumenau, pratum florum*)
Bran (Bran-Poarta) – Töröcsvár (*Törzburg, Türzdorf, Tölzburg*)
Brașov – Brassó (*Kronstandt, Corona, Kruhnen, Krúnen*)
Districtul Brașov – Brassó vidék (*Kronstädter Distrikt, Districtus Barcza*)
Budila – Bodola (*Bodila, Bodeln, Budille*)
Cernatu – Csernátfalu (*Zernendorf, Villa Sancti Michaelis*)
Codlea – Feketehalom (*Zeiden, Zäöeden, Cidium*)
Crizbav – Krizba (*Krebsbach, Villa Cancri*)
Feldioara – Földvár (*Marienburg, Märrembirg, Castrum S. Mariae*)
Cetățuia – Fellegvár (Felsővár, Új vár, *Schloss, Zitadelle, das neu Schloss, Arx nubis, Aeropolis*)
Fetifoiu – Leányka-havas
Hălchiu – Hőltövény (*Heldsdorf, Hültzdorf, Hölzdorf*)
Valea Chiba – Kóba völgye
La Șipote – Siboth
Mărcuș – Márkos

Masivul Postăvaru – Keresztény-havas (*Schuler*)
 Monumentul honvezilor – Magyarvár Emlékkő, Magyar-vár, Magyarok vára, Magyar-sánc, Honvéd emlék, tömösi emlékmű (*Honved Denkmal*)
 Muchia Vlădeţului – Vladic éle (*Vladitz*)
 Teliu – Keresztvár (Nyén, Lélfalva, *Lylendorf, Tiei, Kreuzburg, Thell, Krezbirg*)
 Pasul Predeal – Predeáli-hágó
 Pietra Mare – Nagy-kőhavas (*Großstein, Hohenstein*)
 Prejmer – Prázsmár (*Tartlau, Tuartlen*)
 Predeal – Predeál (*Schanzpass*)
 Purcăreni – Pürkerec (*Pürkeresse, Pulchretia, Purpura*)
 Râşnov – Barcarozsnyó (*Rosenau, Rusnâ, Comidava*)
 Săcele – Négyfalu (volt *Szecseseleváros, Vierdörfer*)
 Izvorul lui Sándor (Izvorul Alexandru, Apa Rece) – Sándor vize
 Sânpetru – Barcaszentpéter (Szentpéter, *Petersburg, Mons S. Petri*)
 Şapte sate – Hétfalu (*Siebindörfer, Septem villae*)
 Satulung – Hosszúfalu (*Langendorf, Villa Longa*)
 Satu-Nou – Barcaújfalu (Újfalu, *Neudorf, Villa Nova*)
 Hărman (Herman) – Szászhermány (Hermány, *Honigberg, Huntschprich, Mons Mellis*)
 Măieruş – Szászmagyarós (Magyarós, *Nußbach, Nassbich, villa nucum*)
 Țara Bârsei – Barcaság (*Burzenland, Landschaft Bartz, Regio Barcza, Terra Borza, Terra Barcensis*)
 Tărlungeni – Tatrang (*Tatrangen, Tatrangia*)
 Timișul de Jos – Alsótömös (*Untertömösch, Unter Contumatz*)
 Timișul de Sus – Felsőtömös (*Obertömösch, Contumatz*)
 Timișul Sec – Száraz-Tömös-patak
 Timișul Sec de Jos – Alsó-Száraz-Tömös
 Timișul Sec de Sus – Felső-Száraz-Tömös
 Trecătoarea Timișului – Tömösi-szoros (*Saltus Themis*)
 Turcheș – Türkös (*Türkeschdorf, Villa Turcica*)
 Vama Buzăului – Bodza-vám
 Vlădeni – Vledény (*Wladen*)
 Zizin – Zajzon (*Zajzendorf, Zaizonium*)

B. T.

Ha a Nagy-kőhavas mesélni tudna...

Bizonyított tény, hogy a Barcaság a kőkorszak óta lakott terület. Múzeumok tárlóiban láthatjuk a Nagy-kőhavas szomszédságából, a mai Noua negyed (Brassó) területéről előkerült kőkorszaki tárgyakat. Nem lehet tudni, hogy ember mikor taposta a Nagy-kőhavast, de valószínű, hogy már nagyon régen. Ma, amikor a Nagy-kőhavason tömegesen járnak-kelnek a (nem) turisták, bizony jól fogna, ha a hegy mesélni tudna, valószínű, hogy nagyon érdekes dolgokat hallanánk. De érdekes dolgokat tudhatunk meg, ha fellapozzuk Orbán Balázs *A Székelyföld leírása* 6. kötetét, a Barcaságról szólót. A szerző a tőle szokott alaposással ír a Nagy-kőhavasról is.

Az első magyar nyelvű könyv, amely a Nagy-kőhavasról íródott 1936-ban került ki a nyomdából. Szerzője Székely Géza, a hajdani BTE titkára. Saját bevallása szerint, a szerző egy hiánypótló útikalauzt akart írni. Sikerült. A több, mint 80 éve megjelent könyv most is aktuális ismereteket tartalmaz, mint kordokumentum is érdekes olvasmány. A szerző bemutatja a Nagy-kőhavas turistaösvényeit, útjait, mesél a hétlétrás szakadék feltárásáról, kiépítéséről, az időben egymást követő menedékházakról, az itt tevékenykedő turista egyesületekről (EKE, SKV, BTE), a Nagykö érdekeségeiről, látványosságairól.

Székely Géza kortársa, Halász Gyula (a népszerű Gyula bácsi, író, újságíró, tanár) az EKE, később a BTE elnöke. A brassói magyar turista-

mozgalom fénykora ez. Menedékházak, sípályák, ugrósáncok épültek, a tagság létszáma a 2000-es nagyságot éri el. *A századik év küszöbén* című könyvében többek közt a Nagy-kőhavasról és a turistamozgalomról is ír.

Sajnos a két könyv és szerzőik lassan a feledés homályába merülnek a mai rohanó világban...

Székely Géza Brassóból Csíkszeredába való költözése után is a turistamozgalom újjáélesztésén munkálkodott.

Csíkszeredában fejezte be földi pályafutását, a református temetőben helyezték örök nyugalomra.

Halász Gyula élete végéig Brassóban élt és munkálkodott. A postaréti római katolikus temetőben alussza örök álmát.

Orbán Balázs Székelyföldön nyugszik. A sírjához vezető utat szebbnél szebb, régi székelykapuk őrzik.

Mindhárom író megérdemli, hogy a jelenkor turistái alkalomadtán pár szál virágot helyezzenek sírjaikra és percnyi csönddel adózzanak emléküknél. ■

*Menedékház a Nagy-kőhavason, 1911
Nádudvary Mária gyűjteményéből*

Hochbauer Gyula

Levelt vittem Kossuthnak

A 217 oldalas könyv egyharmada az 1848/49-es szabadságharc Brassó környéki eseményeiről s ezek résztvevőiről szól korabeli források alapján. A résztvevőkről 1869-es és 1891-es honvéd névsorok alapján egészíti ki azt, amit eddig róluk tudtunk többek között a hétfalusi nem evangélikus résztvevőkről.

A könyv olyan eddig kevésbé vagy egyáltalán nem ismert kérdésekkel is foglalkozik, mint a volt szabadságharcosokat szervezetbe tömörítő Brassói Honvédegylet története, milyen kapcsolat volt a brassói magyarok és Kossuth Lajos között, illetve Bem József és a brassóiak között ezek életében, és mit tudunk e kapcsolatok utóéletéről.

Olvashatunk a tömösi emlékmű korabeli források alapján kirajzolódó történetéről, hogyan alakították ki Brassóban és környékén a szabadságharc március 15-i, október 6-i, június 20-i megünneplésének szokásait.

A könyv elsődleges célja azt vizsgálni, hogyan öröklődtek a szabadságharc eszméi, hogyan sikerült az itteni magyarságnak a veszett forradalomból nemzetfejlesztő tőkét kovácsolnia. A válasz ebben a könyvben még csak körvonalazódik: A közösség vezető egyéniségei ugyanazt a célt követték, és következetesen együtt dolgoztak a megvalósításért. A lelkesek, tanítók és községi jegyzők közül itt azokkal a tanítókkal foglalkozunk, akik honvédként harcoltak volt a szabadságharcban.

A szöveg változatos műfajokból áll össze. Olvashatnak benne névjegyzéket, hadtörténeti leírást, emlékiratot, ünnepi beszédet, újsághírt, verset, tudásszociológiai felmérést, verset, népköltészeti szöveget, honismereti leckét, esküt, feljelentést, beszámolót, nekrológot, sírfeliratot, interjút, útijegyzetet, regényrészletet. ■

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Következő lapszámunk tematikája a

Cenk

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaitat küldjék
el szerkesztőségünk címére
2013. augusztus 1-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**

Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**

Felelős kiadó: **Ambrus Attila**

Megjelenik negyedévente.

Kiadja az Editor BL 49 Kft.

Iuliu Maniu utca 32. szám, 10-es iroda

Tel./fax: 0268/475 303

brassoienician@gmail.com

ISSN 2284-7030